

MASARYKOVA UNIVERZITA

Fakulta sociálních studií

Katedra politologie

Konceptualizace a kriminalizace extremismu v České republice

Diplomová práce

Elena Horáková

Vedoucí práce: PhDr. Josef Smolík, Ph.D., MBA

UČO: 385824

Obor: Bezpečnostní a strategická studia

Imatrikulační ročník: 2014

Brno, 2016

Prohlášení o autorství práce

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „*Konceptualizace a kriminalizace extremismu v České republice*“ vypracovala samostatně a použila jen zdroje uvedené v seznamu literatury.
V Brně dne 18. 5. 2016.

.....
Elena Horáková

Tímto bych chtěla poděkovat PhDr. Josefu Smolíkovi, Ph.D., MBA za vedení mé práce a za všechny poznatky, které mi během zpracovávání práce poskytl.

Díky patří také mým rodičům, kteří mi umožnili studium na Masarykově univerzitě a všem blízkým, kteří mě rozličnými způsoby podporovali nejen v průběhu tvorby diplomové práce, ale i během celého studia.

Anotace

Cílem diplomové práce je představit fenomén konceptualizace a kriminalizace extremismu v České republice. Problematika je nahlížena jak z pohledu vybraných státních institucí, tak optikou akademické diskuze a to v časovém horizontu od roku 1995 do roku 2014 s tím, že je kladen důraz na vyváženost politologického i právního pohledu. Výstupem práce je srovnání jednotlivých přístupů analyzovaných aktérů k problematice a analýza těchto závěrů s ohledem na vývoj trestněprávních předpisů.

Klíčová slova

Extremismus, extremistická kriminalita, kriminalizace, trestní právo, trestný čin, komparace

Abstract

The aim of this thesis is to introduce the phenomenon of conceptualization and the criminalization of the extremism in the Czech Republic region. The problematic is viewed from the perspective of the government institutions and optics of the academic discussion in the 1995 – 2014 time period, with the emphasis on a balanced insight from both the political science and legal perspective. The output of the thesis is to compare different approaches to the issue and also the analysis of these findings with regard to the development of criminal laws.

Key words

Extremism, extremist crimes, criminalization, criminal law, crime, comparison

Obsah

1 Úvod.....	5
2 Vymezení základních pojmů	7
3 Předchozí práce na příbuzné téma	9
4 Definice výzkumných otázek	10
5 Metodologie postupu práce	12
5.1 Metodologie konceptualizace extremismu.....	12
5.2 Metodologie kriminalizace extremismu.....	14
6 Uvedení do problematiky.....	16
6.1 Vybrané pojmy z prostředí kriminologického výzkumu.....	16
6.2 Nástin vývoje přístupu k potírání extremismu a konceptu extremismu v ČR.....	19
7 Konceptualizace extremismu	22
7.1 Konceptualizace extremismu na úrovni státních institucí.....	22
7.2 Konceptualizace extremismu na úrovni akademické diskuze.....	26
8 Kriminalizace extremismu	44
8.1 Úvod do problematiky vývoje trestněprávních předpisů z hlediska postihu extremistického jednání.....	44
8.2 Kriminalizace extremismu vybranými státními institucemi.....	49
8.3 Kriminalizace extremismu v akademickém prostředí,reflexe právních předpisů...	58
9 Diskuze a odpovědi na výzkumné otázky.....	65
10 Limity práce.....	69
11 Další využití závěrů práce a možný navazující výzkum	70
12 Závěr.....	72
13 Seznam tabulek.....	74
14 Zdroje	75
15 Přílohy	80

Počet znaků (včetně poznámek pod čarou) : 176 895

1 Úvod

Problematicke extremismu jako takového se věnuje v současnosti velká pozornost, především v kontextu současného dění v souvislosti s terorismem a často zdůrazňovanou radikalizací společnosti. To však neznamená, že by tomuto fenoménu nebyla věnována pozornost již dříve. Hlavním sledovaným přínosem této práce je nahlédnout „za“ aktuálně nastavené pojetí extremismu v České republice (dále také jen ČR) ať již z hlediska jeho konceptualizace, ale i z hlediska kriminalizace extremistického jednání. Mnoho závěrů, které byly i v odborných publikacích předkládány odbornému publiku i veřejnosti ve skutečnosti nereflexuje například aktuální znění právních předpisů nebo vychází ze zastaralých dokumentů. Toto pak vnáší do celé problematiky velký zmatek a dochází k dezinterpretacím. Cílem práce je jednak popsat jednotlivé přístupy k problematice konceptualizace a kriminalizace extremismu v českém prostředí a to jak ze sféry akademické, tak s ohledem na přístupy vybraných státních institucí. Záměrem je také představit možné terminologické uchopení fenoménu včetně vývoje terminologie. Autorka se také pokusí představit vývoj trestně-právních předpisů, které obsahují skutkové podstaty trestných činů, které jsou jak vybranými aktéry protiextremistické politiky, tak některými akademiky podřazovány pod extremistické jednání.

Proč problematika konceptualizace extremismu? Problematika extremismu propojuje neoddelitelně na nejvyšší úrovni oblast politologie a práva (potažmo sociologie a dalších vědních disciplín). Problémem často bývá právě neschopnost některých autorů nahlížet tuto problematiku nezaopatřeně a multidisciplinárně. Autorka si proto klade za cíl nastínit touto prací jak možné pohledy na problematiku z politologického, tak z právního pohledu. Další třetí plochu, kterou lze pozorovat je samotné různorodé pojetí problematiky především na úrovni orgánů činných v trestním řízení a vládní úrovni (typicky je toto vidět na rozdílech mezi statistikami jednotlivých institucí), které, pakliže by byly položeny vedle sebe, srovnávají de facto nesrovnatelné¹. Velké množství prací operuje s definicemi extremismu a terminologickým zakotvením bez dalšího odůvodnění, proč právě tato definice či tento pojem. Autorka chtěla v rámci této práce udělat “krok za” tato pojetí extremismu a podívat se na “jádro” fenoménu, neboť se domnívá, že pouhé přejímání cizí terminologie a definic je nejen neefektivní, ale i nevědecké a ve svém důsledku nesprávná paradigma vytvářející - odborná i laická veřejnost se pak “točí v bludném kruhu”.

¹ Problematikou nedostatků statistik se zabývá například Miroslav Mareš, Josef Kuchta, Jakub Holas a další (srov. Mareš 2003, Kuchta 2012, Holas 2014).

Proč problematika kriminalizace extremismu? S tím jak je nejednotná jak terminologie, tak samotné pojmání extremismu, jde ruku v ruce i nejednotnost co se týče kriminalizace tzv. extremistického jednání. Autorka považuje za přínosné doplnit konceptualizaci extremismu právě analýzou jeho kriminalizace. Kriminalizace je důležitá součást nejen politiky proti extremismu, ale obecně ochrany všech státem chráněných zájmů, protože právě a pouze to jednání, které zákonem uznáno za trestné, může být trestně stíháno. Zde se objevuje zásadní problém, a sice, jak trestně stíhat něco, co není zákonem definováno? S touto otázkou se nevyrovnává nejen Česká republika, ale i další státy. Například na Slovensku mají extremistické činy přímo vymezeny v zákoně (což ovšem automaticky neznamená vyřešení všech problémů, spojených s kriminalizací extremistického jednání). Extremistické jednání se pokoušeli definovat jednotliví autoři již od devadesátých let, stejně tak jako státní instituce. Na určitých základních bodech panuje shoda, nicméně zde existuje obdobná zmatečnost, s jakou se tito autoři/instituce pokoušejí definovat extremismus, potažmo tedy extremistickou kriminalitu a další, s těmito pojmy spojené termíny obdobného významu. Ke zmatečnosti situace přispívají také diskuze ohledně samotných konceptů extremismu a konceptu hate crime.

V práci budou nejprve představeny cíle a účel práce, metodologické zakotvení a budou nastíněny základní pojmy včetně uvedení do problematiky konceptualizace a kriminalizace extremismu. Dále bude práce strukturována do dvou základních oddílů. První se věnuje konceptualizaci extremismu, druhý pak jeho kriminalizaci. Oba okruhy budou zkoumány jak z hlediska akademické diskuze, tak z hlediska státních institucí, tomuto tedy odpovídá i rozdělení dílčích kapitol. Nastínění problematiky z hlediska politologie a práva shledává autorka vyváženou kombinací, která dovolí v rámci vymezeného prostoru, časových možností a rozsahu diplomové práce komplexně nahlédnout problematiku extremismu.

2 Vymezení základních pojmů

V textu bude pracováno s některými pojmy, které je třeba hned na úvod vyjasnit. Na prvním místě je třeba definovat kriminologii, neboť právě v oblasti kriminologie se bude druhá část práce, zaměřená na kriminalizaci extremismu, pohybovat. Dále je třeba objasnit především pojmy, se kterými se setkáme při práci s právními předpisy a těmi jsou trestný čin a pojmy s ním spojené, tedy skutková podstata trestného činu stejně tak kvalifikovaná skutková podstata trestného činu.

Kriminologii lze definovat jako „*uspořádaný celek vědních poznatků o zločinu, pachateli, negativních sociálních projevech a sociální kontrole takového chování, včetně problematiky oběti zločinu a prevence kriminality.*” (Kuchta 1993: 6). „*Kriminalizace znamená prohlášení daného jednání za trestné, jde tedy o označení určitého jednání za obzvlášť společensky škodlivé, na něž je třeba reagovat trestní represí. V právním státě tak lze učinit pouze zákonem.*” (Novotný, Zapletal a kol. 2008: 219). Při kriminalizaci jakéhokoliv jednání je třeba mít neustále na paměti, že trestněprávní řešení je ultima ratio, vždy je třeba uplatňovat princip subsidiarity trestního postihu. Definici trestného činu můžeme najít v § 13 zákona č. 40/2009 Sb., trestním zákoníku (dále jen trestní zákoník)², odst. 1 a odst. 2: „(1) *Trestným činem je protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně. (2) K trestní odpovědnosti za trestný čin je třeba úmyslného zavinění, nestanoví-li trestní zákon výslovně, že postačí zavinění z nedbalosti.*” (Zákon č. 40/2009 Sb.). Skutková podstata trestného činu vyjadřuje jeho typové znaky pojmenované v trestním zákoně. Vyjadřuje skutkový děj, tedy to, co se stalo a co je na základě trestního práva posoudit. Je definována jako „*souhrn objektivních a subjektivních znaků, které určují jednotlivé druhy trestných činů a odlišují je navzájem*” (Chmelík a kol. 2007: 38). „*Kvalifikované skutkové podstaty jsou tvořeny základními znaky skutkové podstaty trestného činu a dalšími znaky vyjadřujícími závažnost jednání.*” (Chmelík a kol. 2007:40). Zjednodušeně řečeno, kvalifikovaná skutková podstata trestného činu vyjadřuje okolnost, při jejímž naplnění se u některých trestných činů dá mluvit právě o trestném činu s extremistickým podtextem. Od skutkových podstat trestných činů a jejich obsahu je třeba důsledně odlišovat přitěžující okolnosti, které nalezneme vymezené v trestním zákoníku v § 42. Pro účel této práce je vhodné upozornit, že jakmile jednání již naplňuje znaky některé skutkové podstaty konkrétního trestného činu, k přitěžující okolnosti, pakliže obsahuje to samé vymezení určitého jednání, se nepřihlíží. V práci bude také pracováno s pojmem

² Obdobně pak u zákona č.140/1961 Sb., trestní zákon bude používáno pouze označení „trestní zákon“.

„rasový motiv“, který zastřešuje všechny „nenávistné pohnutky“, týká se jak trestných činů páchaných z rasových, ale i z národnostních a dalších důvodů. Miroslav Mareš například používá alternativně „extremistický“ a „předsudečný“ motiv (Mareš 2011: 33). S pojmem „rasový motiv“ pracuje také právní praxe (srov. Zpěvák 2013).

3 Předchozí práce na příbuzné téma

Problematickou extremismu se zabývalo od devadesátých let v České republice velké množství autorů, avšak výzkum, mapující konceptualizaci a kriminalizaci v pojetí, které předkládá autorka, doposud nebyl komplexně zpracován. Některé práce se pokouší o exkurs do historie, avšak buď ne tak hluboký, případně bez jakéhokoliv metodologického zakotvení, které by ospravedlňovalo jak samotný výzkum, tak postup práce. Mezi práce, zabývající se obdobným tématem lze z jistého úhlu pohledu řadit všechny publikace, které autorka podrobuje analýze s tím, že ne všechny se na zkoumaný jev dívají komplexně s ohledem na vývoj trestních předpisů a další souvislosti.

Předchozí výzkumy, dotýkající se této problematiky lze s určitou mírou zjednodušení rozdělit na základní dvě skupiny, jsou to jednak práce politologické a dále pak práce právnícké. Autorka se setkala při výzkumu s velkým množstvím prací, málokteré ale však pojily obě vědní disciplíny (politologii a právo) dohromady. Vývojem trestněprávních předpisů se zabývají především odborníci na trestní právo. Většinou se však jedná o popis jednotlivých dílčích novel právních předpisů s ohledem na jejich praktické důsledky pro právní praxi, nikoli se zaměřením na problematiku extremismu. Mezi výzkumy, nevíce se blížící zaměření této práce patří například článek Aleše Zpěváka Trestněprávní a kriminologické aspekty kontroly extremismu: Retrospektivní exkurs do problematiky trestných činů a další články z oblasti trestněprávní problematiky. Důležitým příspěvkem z hlediska politologického výzkumu jsou pak především novější články a publikace zabývající se problematikou *hate crime*, lze zmínit práce Kláry Kalibové, Miroslava Mareše (texty analyzované v této práci a další) nebo například článek Petra Kupky a Václava Walacha Extremismus: čas vrátit dar. Důležitým autorem, zabývajícím se propojením práva a politiky právě ve výzkumu extremismu je kromě Miroslava Mareše také Štěpán Výborný, jehož publikace autorka v této práci také využila.

Lze shrnout, že extremismem v jeho různých podobách a pojetích se zabývá široké spektrum autorů, avšak přínos jejich prací se ve vztahu ke konceptualizaci a kriminalizaci fenoménu různí.

4 Definice výzkumných otázek

Výběr výzkumných otázek koresponduje s logikou struktury práce, jsou navrženy tak, aby logicky kopírovaly jednotlivé oddíly. Výzkumných otázek položila autorka celkem pět. V oddílu, věnujícímu se konceptualizaci extremismu vymezila autorka dvě výzkumné otázky:

*Jak je pojímán a jak se vyvíjel fenomén extremismu v rámci oficiálních dokumentů vybraných státních institucí?*³

Jak se měnila a vyvíjela diskuze kolem fenoménu extremismu, jeho terminologického zakotvení a právních aspektů v rámci akademického prostředí?

Výzkumné otázky, věnující se konceptualizaci extremismu mají za cíl postihnout charakter tohoto fenoménu jak v oblasti akademické diskuze, tak v oblasti jeho zakotvení v pojetí státních institucí. Pro představení samotného pojmu extremismus a jeho koncepčního zakotvení ve státním prostředí je nezbytné zkoumat tento fenomén právě v pojetí státních institucí. Odpovědí na první výzkumnou otázku bude tedy to, jak je extremismus pojímán státními institucemi v jejich dokumentech. Na tuto otázku je úzce navázána další, zabývající se stejnou problematikou, ale optikou akademické diskuze. Cílem nastínění akademické diskuze je představit hlavní myšlenky, které formovaly pojetí problematiky konceptualizace fenoménu extremismu. Bude možné porovnat, jak na sebe autoři vzájemně navazují, jak na sebe odkazují a to vše s ohledem na jejich reflexi změn v trestněprávních předpisech. Zodpovězení obou otázek umožní srovnání přístupů státních institucí a akademiků, které by mohlo ukázat na komplikované aspekty celé problematiky, umožní srovnat jednotlivé přístupy s jejich podobnostmi i rozdíly.

V oddílu, věnujícímu se kriminalizaci extremismu vymezila autorka tři výzkumné otázky:

Jak se vyvíjely právní předpisy s ohledem na postih extremisticky motivovaného jednání?

Jak se vyvíjela kriminalizace extremismu v rámci akademické diskuze?

Jak se vyvíjela kriminalizace extremismu ve vybraných dokumentech státních institucí?

³ Oficiálními dokumenty je myšlen soubor textů, ze kterých dané instituce vychází během své činnosti, pokud se odkazují/pracují s pojmem extremismus a dalšími termíny s ním spojenými (jedná se o určité interní směrnice a nařízení, oficiální analýzy apod). Autorka používá pro zjednodušení nadřazený pojem oficiální dokumenty. Klíčovou roli při jejich výběru v rámci analýzy je pak jejich vztah k fenoménu extremismu, tedy to, do jaké míry jsou tyto dokumenty uznávané a v praxi využívány a odkazované v rámci té které instituce.

Výzkumné otázky, věnující se kriminalizaci extremismu budou popisovat charakter postupného procesu kriminalizace extremisticky motivovaného jednání s tím, že zde bude věnován prostor třem oblastem. Jednak se jedná o vývoj samotných právních předpisů. S ohledem na možnosti dané rozsahem práce se snaží autorka sledovat vývoj trestních předpisů především s ohledem na „rasový motiv“ v nich obsažený, neboť je jedná o další proměnnou, která by, nezohledněna, mohla ohrozit relevanci závěrů, ke kterým chce autorka dojít na základě komparace jednotlivých přístupů. Další výzkumnou otázkou bude zkoumána oblast kriminalizace extremismu v rámci akademické diskuze. Postihnout právě tuto oblast je nezbytné, neboť cílem bude sledovat, jak k problematice přistupují jednotliví autoři. Bude zkoumáno, zda autoři reflektují vývoj právní úpravy, zda se jejich přístupy shodují či odlišují a zda vnáší do diskuze vlastní poznatky. Třetí oblastí, kterou je třeba v rámci této práce popsat je přístup vybraných státních institucí k problematice kriminalizace extremismu. Toto je důležité především proto, že bude možné sledovat, zda se liší přístupy těchto institucí jak mezi sebou navzájem, tak s ohledem na vývoj trestněprávních předpisů. Bude také zkoumáno, zda vybrané instituce vůbec extremismus kriminalizují. Výzkumné otázky jsou položeny poměrně široce, proto je třeba nastavit určité limity, v rámci kterých se bude výzkum pohybovat. Toto dílčí nastavení bude představeno v kapitole věnující se metodologii postupu práce.

5 Metodologie postupu práce

Autorka se snaží v práci vyváženě prolnout závěry jak z pole politologického, tak právního i sociologického⁴, tomu odpovídá i širší záběr vybraných dokumentů a publikací, se kterými ve výzkumu pracovala.

5.1 Metodologie konceptualizace extremismu

V kapitole věnující se konceptualizaci extremismu na úrovni státních institucí (kapitola 8.1) budou podrobněji představeny vybrané dokumenty Ministerstva vnitra, Bezpečnostní informační služby, Nejvyššího státního zastupitelství a Policie ČR, na základě kterých se autorka pokusí nastínit jak charakter pojetí extremismu a především jeho definování a dále pak kriminalizaci tohoto fenoménu. Tito aktéři bezpečnostní politiky byli vybráni proto, že se jedná o klíčové aktéry jak při definování celého konceptu extremismu, ale i o klíčové aktéry při samotném provádění této koncepce, resp. při jejich činnosti jako orgánů činných v trestním řízení (v případě Policie ČR a Nejvyššího státního zastupitelství). V rámci každé instituce budou zkoumány dokumenty, které jsou v pozdějších dokumentech té které organizace pojímány jako klíčové, resp. na které je odkazováno z hlediska definice extremismu.⁵

Metoda, využitá v této kapitole je komparace za využití diskurzivní analýzy vybraných dokumentů. Metoda diskurzivní analýzy se zabývá analýzou textu a „(...) *zkoumá proces, kterým se významy a jednotlivé kategorie sociálního světa utváří, jakým způsobem člověk svět kategorizuje.*“ (Drulák 2008: 98). Budou porovnány přístupy vybraných státních institucí k fenoménu extremismu za využití některých dokumentů s tím, že důraz bude kladen na terminologické zakotvení pojmu a na jeho vývoj.

Cílem kapitoly věnující se konceptualizaci extremismu v rámci přístupů vybraných autorů (kapitola 8.2), je představit diskuzi, týkající se fenoménu extremismu v akademickém prostředí. Autorka podrobila analýze několik vybraných publikací, ve kterých sleduje přístupy jednotlivých autorů k problematice extremismu s tím, že se snaží zmapovat vývoj diskuze s ohledem na fenomén extremismu a také to, jak na sebe tyto autoři vzájemně ve svých publikacích odkazují. Účelem kapitoly je tedy jednak popsat vývoj akademické diskuze, týkající se fenoménu extremismu a také podrobit srovnání jednotlivé přístupy vybraných

⁴ V práci nebude reflektována mediální sféra, neboť ji autorka nepovažuje za relevantní oblast pro tento výzkum.

⁵ Odůvodnění výběru konkrétního dokumentu je uvedeno vždy na začátku konkrétní kapitoly níže

autorů za pomoci diskurzivní analýzy jejich textů. Autorka bude sledovat, jakým způsobem nahlíží účastníci akademické diskuze na problematiku extremismu.

Autoři byli vybráni na základě techniky „snow ball” (technika sněhové koule) převedené na úroveň textu, zohlednění byli tedy ti, kteří se na sebe vzájemně odkazují ať již přímo prostřednictvím polemiky s ostatními autory nebo prostřednictvím odkazu na tu kterou publikaci s tím, že z ní autor čerpá. Technika „snow ball“ je „*technika identifikace populace, a ne vytvoření reprezentativního vzorku*.” (Disman 2002: 114). Cílem výběru vzorku je podle Dismana za užití této techniky dosáhnout „*teoretické nasycenosti vzorku*“, což umožní vytvořit skupinu autorů a jejich publikací, které autorka v práci zkoumá.

Do výzkumu byly zařazeny výhradně tištěné publikace⁶ a to v časovém intervalu od roku 1996 - 2014, které se věnovaly problematice extremismu, resp. politického extremismu.⁷ Tento časový úsek byl vybrán z toho důvodu, že právě po roce 1995 se rozhořela nejintenzivnější diskuze jak na půdě akademické, tak na poli státních institucí. Interval byl ohraničen rokem 2014 proto, že autorka zpracovávala prameny ještě před koncem roku 2015, použila tedy toho ohraničení, aby mohla pracovat s ukončeným ročníkem. Charakter publikací byl omezen na tištěné zdroje především z důvodu předpokladu větší důvěryhodnosti a „stálosti“, kterou autorka u těchto textů předpokládá (jedná se většinou o recenzované publikace). Stojí za zmínku dodat, že problematikou náboženského extremismu, kterému není v práci věnováno místo, se zabývají i experti na nová náboženská hnutí, například odborník na sekty, Zdeněk Vojtíšek. Je vhodné mít na paměti, že i odborníci na oblast nových náboženských hnutí mají co do činnosti s extremismem, obzvláště vezmeme-li v potaz, že některé sekty jsou také monitorovány v souvislosti s extremismem.

Jedním z výstupů této kapitole je i diagram⁸, popisující vazby mezi autory, kteří byli v rámci této práce podrobeny analýze. Vazby, zanesené do grafu popisují logiku vzájemného odkazování autorů na sebe navzájem. Cílem grafu je nastínit a odhalit pravidelnosti mezi vzájemným odkazováním v rámci výzkumu extremismu mezi jednotlivými autory.

⁶ S výjimkou zmiňované analýzy M. Mareše, která je do práce zařazena z důvodu jejího výrazného přínosu k diskuzi ohledně konceptu *hate crime* a z hlediska diskuze s Klárou Kalibovou, kterou autorka považuje za nezbytnou zmínit (diskuze je doplněná i o článek K. Kalibové, kterým organizace InIUSTITIA reaguje na Marešovu analýzu).

⁷ V práci bude zohledněn pouze extremismus politický, náboženský extremismus zohledněn v textu není.

⁸ Příloha č. 1

5.2 Metodologie kriminalizace extremismu

Autorka v této kapitole na základě analýzy jednotlivých dokumentů, resp. seznamů konkrétních skutkových podstat, představuje komparaci přístupů jak státních institucí, tak jednotlivých vybraných autorů ke kriminalizaci extremismu s ohledem na vývoj trestního zákona, resp. trestního zákoníku⁹. Bude se jednat o komparaci přístupů jak vybraných autorů tak státních institucí k problematice kriminalizace extremismu a to za využití dat z vybraných publikací nebo dokumentů.¹⁰ Tyto budou analyzovány za pomoci diskurzivní, ale i obsahové analýzy. Opět se bude jednat až na jednu výjimku¹¹ o dokumenty, resp. texty autorů, se kterými bylo pracováno v předchozí kapitole.

K tomu, aby bylo možné data mezi sebou porovnávat, bude využito tabulek, které umožní přehledné představení jednotlivých trestných činů. Vzhledem k tomu, že autorka používá tabulky, kde srovnává přímo jednoznačně dané pojmy, je vhodné doplnit diskurzivní analýzu o analýzu obsahovou. Obsahová analýza totiž na rozdíl od analýzy diskurzivní zkoumá „*obsah sdělení pomocí počítání výskytu klíčových slov odpovídajících určité kategorii v textu.*“ (Drulák 2008:98). Bude totiž zkoumáno jak konkrétní objevení se toho kterého § ve výčtu, ale zároveň bude zkoumán širší kontext, proto obě tyto analýzy. Obsahovou analýzu je vhodné použít právě jako doplněk analýzy diskurzivní proto, že „*zohledňuje proměnlivost významu kategorií*“ (Drulák 2008: 98).

Vzhledem k tomu, že kapitola věnující se kriminalizaci extremismu „vybočuje“ z klasického politologického výzkumu a je zde pracováno s prvky výzkumu kriminologického, je vhodné doplnit výzkumné metody o metodu historickou, jednu z metod, používaných v kriminologii. Je vhodná pro tento výzkum především z toho důvodu, že jejím účelem „*je stanovit klíčové události, které vedly ke změnám a určit příčiny těchto změn. Zaměřuje se na souvislosti mezi společenskými změnami a stavem, úrovní a vývojem kriminality.*“ (Zoubková a Moulisová 2004: 36). Historická metoda v této kapitole umožní zaměření se zároveň na vývoj trestního zákona, resp. zákoníku a paralelně k tomu umožní zkoumat změny, ke kterým docházelo během procesu kriminalizace extremismu jednotlivými státními institucemi i vybranými autory.

⁹ Jedná se o nástin kriminalizace extremismu pouze z hlediska konceptu extremismu, kriminalizace extremismu z hlediska přístupu *hate crime* není zahrnuta.

¹⁰ Jedná se výhradně o výčet konkrétních trestných činů, případně konkrétních skutkových podstat, pakliže jsou uvedeny.

¹¹ Stanovisko k výkladu skutkových podstat trestných činů páchaných pravicovými extremisty a problémům souvisejícím s jejich dokazováním Odboru bezpečnostní politiky MVČR.

Data, která budou komparována, jsou jasně definována pomocí výčtu skutkových podstat v jednotlivých textech. Tato budou srovnávána jak mezi sebou navzájem, tak s ohledem na další proměnnou, kterou je vývoj daného předpisu. Operacionalizaci této proměnné, která do komparace dat zasahuje, provede autorka právě zmíněným popisem vývoje těchto předpisů s ohledem na „rasový motiv“, resp. „extremistický motiv“, který se v jednotlivých § objevuje. Tím bude alespoň částečně eliminováno riziko zkreslení díky zásahu třetí proměnné.

Při práci s právními předpisy využívala autorka právní informační systém ASPI, který umožnil efektivní práci s právními předpisy.

6 Uvedení do problematiky

6.1 Vybrané pojmy z prostředí kriminologického výzkumu

Extremistická kriminalita, kriminalita s extremistickým podtextem

V prostředí kriminologického výzkumu v České republice se můžeme setkat s různou terminologií, co se týče obecného pojmenování určitých forem jednání, které lze považovat za extremistické. Lze se setkat nejčastěji s pojmy extremistická kriminalita, resp. kriminalita s extremistickým podtextem, případně s pojmem kriminalita motivována rasovou, národností nebo jinou sociální nenávistí.¹² V rámci dokumentů ale dochází k zaměňování těchto termínů, autorka zastává názor, že je možné je považovat za synonyma a v práci bude nadále užívat termínu extremistické kriminalita. Považovala však za důležité upozornit na možné odchylky v terminologii.

Jak tedy extremistickou kriminalitu definovat? Chmelík tento pojem definuje jako „protiprávní jednání páchané v souvislosti s extremismem, působením sekt nebo diváckým násilím, které naplňuje skutkové podstaty trestného činu nebo přestupku” (Chmelík 2012: 15). Chmelíkovy definice se drží i další autoři (například srov. Kuchta 2005 a 2012, Holas 2014). Ve Zprávě o problematice extremismu z roku 2002 je kriminalita s extremistickým podtextem definována jako „ty formy trestné činnosti, o nichž je důvod se domnívat, že byly extremistickými postoji motivovány nebo ovlivněny (...). Jde o jednání, které naplňuje znaky skutkové podstaty trestného činu nebo přestupku a jeho pohnutkou je apriorní nenávist vyplývající z příslušnosti adresáta útoku k rase, národnosti, náboženství, třídě či jiné sociální skupině, přičemž specifickým typem zařaditelným do této kategorie kriminality jsou také útoky proti symbolům či představitelům existujícího společenského systému, jsou-li motivovaná apriorní nenávistí vůči němu.” (Ministerstvo vnitra ČR 2003:2). Extremistická kriminalita je definována obdobně i ve Strategii boje proti extremismu v roce 2009 (Ministerstvo vnitra ČR 2010: 1). Danics k této definici Ministerstvo vnitra ČR dodává, že je vhodné do této kategorie kriminality řadit také “kriminalitu proti symbolům či představitelům existujícího společenského systému, je-li motivována apriorní nenávistí vůči němu“ (Danics 2002).

¹² Termíny extremistická kriminalita, resp. kriminalita s extremistickým podtextem používá například Mareš (srov. Mareš 2011), Danics (srov. Danics 2002) stejně jako Chmelík pracuje s kriminalitou s extremistickým podtextem (srov. Chmelík 2012). Termín Extremistická kriminalita používá Policie ČR (srov. závazný pokyn policejního prezidenta č.70/1999 Sb., kterým se upravuje činnost příslušníků Policie ČR na úseku boje proti extremistické kriminalitě). Kriminalitu s extremistickým podtextem užívá jako pojem také Ministerstvo vnitra ČR ve Zprávách o problematice extremismu.

Je navíc vhodné upozornit na vnitřní rozpor této definice a definice, kterou používá Policie ČR v Závazném pokynu policejního prezidenta 94/2010 o činnosti na úseku extremismu, sekt a diváckého násilí. Zde se *“rozumí sledovanou kriminalitou přestupek nebo trestný čin související s extremismem jako protiprávní činností vycházející zejména z politických, rasových, etnických, sociálních, náboženských, jazykových, ekologických a ekonomických pohnutek, která je namířena proti základním lidským a politickým právům a svobodám, demokratickým základům státu, svrchovanosti a územní celistvosti státu.”* (Závazný pokyn policejního prezidenta 94/2010). Mareš například k tomuto upozorňuje na fakt, že na rozdíl od definice Policie ČR, která považuje extremismus za protiprávní činnost, protiprávnost jako nutná podmínka z definice Ministerstva vnitra nevyplývá (Mareš 2011: 31).

Kriminologický výzkum nepracuje pouze s modifikacemi pojmu extremistická kriminalita, ale je důležité zdůraznit, že se terminologie vyvíjela - v průběhu devadesátých let se například pracovalo nikoliv s extremistickou kriminalitou, ale s kriminalitou motivovanou rasovou, národnostní nebo jinou sociální nenávistí.¹³ Například Ministerstvo vnitra ČR ve Zprávě o extremismus 2002 uvádí, že alternativně ke kriminalitě s extremistickým podtextem lze používat pojem kriminalita motivovaná rasovou, národnostní nebo jinou sociální nenávistí (tato je ve zprávě považována za synonymum pro extremistickou kriminalitu) a dle této zprávy se jedná o obdobu tzv. *hate crimes* (Ministerstvo vnitra ČR 2003: 2). Obdobně i Nejvyšší státní zastupitelství v Pokynu obecné povahy č. 8/2009, o trestním řízení, považuje tyto pojmy za obdobné (Nejvyšší státní zastupitelství 2009). Naopak vládní dokumenty z první poloviny devadesátých let pracují pouze s *“rasovou kriminalitou”* (srov. Zpráva vlády o bezpečnostní situaci v ČR v roce 1994). Nutno podotknout, že ještě ve Zprávě o problematice extremismu na území České republiky v roce 1999 se nepracuje s konceptem *“extremistické kriminality”*, ale právě s *“trestnou činností motivovanou rasovou, národnostní a jinou nesnášenlivostí nebo páchanou představiteli extremistických skupin”* (srov. Ministerstvo vnitra ČR 2001).

Trestná činnost s extremistickým podtextem, extremistická trestná činnost

Z výše nastíněného terminologického vývoje lze odvodit i další, navazující termíny, které je třeba přiblížit, a sice vydělit z kriminality obecně pouze trestnou činnost, tedy trestnou činnost s extremistickým podtextem, resp. extremistickou trestnou činnost a pojmenovat trestné činy, které tuto činnost naplňují. Trestnou činnost s extremistickým

¹³ Obdobně také nebyl užíván v trestním právu pojem „extremistický motiv“, ale „rasový motiv“.

podtextem i extremistickou trestnou činností používá při terminologickém zakotvení jak Policie ČR, tak Ministerstvo vnitra ČR a považují je za zaměnitelné (Policie ČR 2016 a Ministerstvo vnitra ČR 2003:2). Při definování trestné činnosti s extremistickým podtextem odkazuje Ministerstvo vnitra ČR na definici extremistické kriminality (Ministerstvo vnitra ČR 2003:2).¹⁴

V kontextu extremistické trestné činnosti se lze často setkat také s pojmy jako rasově motivovaná trestná činnost či trestná činnost s rasovým podtextem. S pojmem rasově motivovaná trestná činnost pracuje například Policie ČR. Jan Chmelík také používá termín rasově motivovaná trestná činnost, kterou definuje jako *“společensky škodlivé jednání, kterým pachatel verbálně, graficky nebo fyzickým násilím útočí na rasou, národností, vyznáním nebo politickým přesvědčením odlišné občany, potlačuje jejich zaručená práva a svobody pro jejich smýšlení, rasovou, etnickou, národnostní nebo náboženskou odlišnost nebo je jinak zstrašuje, terorizuje”* (Chmelík 2012: 27).¹⁵ Klára Kalibová v roce 2011 pojímá extremismus, resp. extremistickou trestnou činnost jako činnost, kterou páchají příslušníci krajních politických skupin. *“V České republice se o násilí z nenávisti, obvykle hovoří v souvislosti s pravicovým extremismem, resp. s násilím páchaným krajní pravici. Oba dva problém- my spolu souvisí a do značné míry se překrývají, nejsou však totožné. Část pachatelů trestné činnosti z nenávisti se skutečně rekrutuje z řad krajní pravice, odhadem jde však o deset až dvacet procent. Proto je nepřesné používat termín extremistické násilí či extremistická trestná činnost”* (Kalibová 2011:12). Přístup Kalibové se liší od přístupů jiných autorů, kteří pojímají tzv. extremistickou trestnou činnost více zešíroka, neřadí tam pouze trestnou činnost páchanou krajními politickými skupinami, ale i například náboženské sekty (srov. výše definice např. Chmelík). Kalibová vymezuje jako samostatnou výšeč násilí z nenávisti i rasistické násilí motivované národnostní, náboženskou či etnickou nesnášenlivostí. Kalibová jako východisko ze zmatené terminologie nabízí používání trestných činů z nenávisti, resp. hate crime.

Extremistické trestné činy, trestné činy s extremistickým podtextem

V kontextu pojmenování skupiny trestných činů, spadajících pod extremismus se v prostředí České republiky můžeme setkat opět s vícero pojmy, nejpoužívanějšími jsou zřejmě

¹⁴ Zde je na místě podotknout, že je třeba mít na paměti rozdíl mezi kriminalitou jako takovou a trestnou činností, neboť obecně řečeno pod kriminalitu lze zahrnout i přestupky, nicméně tyto pak nelze zahrnovat pod trestnou činnost (K tomuto také Chmelík 2012: 27-28).

¹⁵ Chmelík se definování pojmů jako rasově motivovaná trestná činnost apod. věnoval v publikaci v roce 2001 i v roce 2012 a nedošlo k žádné změně v průběhu času.

extremistické trestné činy, trestné činy spojené s extremismem, trestné činy s extremistickým podtextem. Chmelík kupříkladu pracuje s pojmem trestné činy spojené s extremismem, které definuje jako *“ty formy trestné činnosti, u kterých je důvodné podezření, že se jedná o protiprávní jednání motivované extremistickými postoji (...). V ČR se tedy většinou používá pojmenování trestné činy spojené s extremismem nebo trestné činy s extremistickým podtextem, případně trestné činy páchané z rasových, národnostních nebo jiných nenávistných pohnutek.”* (Chmelík 2012: 27-28). Josef Kuchta dále definuje extremistické trestné činy z pohledu předmětu zájmu kriminologie jako *“takové konkrétní formy a projevy extremismu, které samy jsou již trestnými činy či alespoň sociálně patologickými jevy, tzn. porušením právních nebo sociálních norem”* (Kuchta 2005: 490). Dle Kuchty lze tedy pod extremismus řadit nejen trestné činy, ale i sociálně patologické jevy, kterými jsou porušovány sociální normy. *“Jde o projevy, které jsou morálně i společensky závadné, samy o sobě však nejsou trestné, které se vyskytují hromadně v delším časovém období se stabilními charakteristickými projevy”* (Kuchta 2005: 491).

Na tomto místě je třeba být je stručně zmínit pojetí tzv. hate crimes¹⁶. Trestnými činy z pohledu *hate crime* zabývá například Jiří Herczeg (srov. Herczeg 2008). V pojetí některých právních vědců se navíc můžeme setkat i s tím, že považují trestné činy s extremistickým podtextem a trestné činy z nenávisti za synonyma (Svoboda 2014). Přestože Nejvyšší státní zastupitelství v metodických materiálech pracuje s pojmy “trestné činy spojené s extremismem”, pojem, užívaný v Pokynech obecné povahy (viz níže), tedy „trestné činy spáchané z rasových, národnostních nebo jiných nenávistných pohnutek“, se nejvíce blíží právě zmiňovanému pojetí *hate crime*, tedy zločinů z nenávisti. A posledně, někteří autoři například s termínem extremismus, extremistická kriminalita a tak dále nepracují vůbec, případně jej nijak nedefinují.

6.2 Nástin vývoje přístupu k potírání extremismu a konceptu extremismu v ČR

Po roce 1989 musel stát, resp. Československo a později Česká republika a jejich bezpečnostní a justiční orgány, hledat cestu, jak čelit bujícím uskupením i jednotlivcům, kteří se svými postoji vyhrožovali jak proti novému režimu, tak proti chráněným hodnotám. Jako vzor pro výběr modelu pro potírání těchto jevů bylo dle Mareše vybráno Německo a jeho koncept extremismu, resp. protiextremistické politiky. Extremismem v tomto pojetí byla

¹⁶ *Hate crime* se běžně překládá jako zločin z nenávisti (srov. Mareš 2011). Je třeba upozornit, že v právní terminologii není zločin synonymem pro trestný čin, rozlišujeme zločiny a přečiny jako samostatné kategorie trestných činů.

chápána anti-teze demokratického ústavního státu (více srov. Mareš 2015 : 69 a Chmelík 2001:11).

První polovina devadesátých let s sebou nepřinesla žádný ucelený výstup, co se týče politiky proti extremismu. Do roku 1995, kdy došlo k rasistické vraždě Tibora Berkiho¹⁷, nebyly protiextremistické složky Policie ČR budovány příliš systematicky. Až po tomto roce a této události dochází k vytvoření systému protiextremistických specialistů i v rámci nižších územních jednotek veřejné správy (okresy, kraje) a extremismem jako takovým se začal zabývat Útvar pro odhalování organizovaného zločinu. Ve druhé polovině devadesátých let se problematice rasově motivované a extremistické trestné činnosti začíná věnovat více i Nejvyšší státní zastupitelství a zpravodajské služby, tedy Federální bezpečnostní informační služba a poté již Bezpečnostní informační služba (Mareš 2003: 556)¹⁸. Důležitým aktérem, který formoval protiextremistickou politiku na nejvyšší úrovni, bylo Ministerstvo vnitra ČR, které kromě koncepčních dokumentů vytvářelo například zprávy o bezpečnostní situaci v ČR, které byly v jeho rezortu vydávány již od roku 1994 a dále pak důležité zprávy o problematice extremismu na území ČR.

Proces, který v podstatě započal již v roce 1993 a jehož výsledkem bylo “opravdové” otevření diskuze ohledně extremismu a jeho kriminalizace, dosáhl vrcholu v roce 1995, kdy byl po dlouhých a složitých zpracováváních a připomínkovými vydán soupis extremistických organizací, který Ministerstvo vnitra ČR sestavilo za pomoci Bezpečnostní informační služby (podrobně viz Mareš 2003: 556) a který vyvolal bouřlivé diskuze a který nastavil základní otázku, kterou si kladou jak kritici celého konceptu, tak jeho obhájcí a sice, zda je záznam té či oné organizace na obdobném seznamu správný či ne. V této době se “nastartovala” diskuze nejen na vládní úrovni, ale i na úrovni mediální a akademické (například činnost IKSP a katedra politologie Filozofické fakulty MU v Brně). Výraznější pozornost byla vůbec poprvé v polovině 90. let věnována extremismu také na politické scéně. Do té doby se tématu věnovali spíše politici jako jednotlivci. Příčinou této diskuze byla nejen zmiňovaná rasistická vražda Tibora Berkiho, ale také taktéž výše zmíněný soupis extremistických organizací. Klíčovými dokumenty protiextremistické politiky na nejvyšších úrovních jsou také bezpečnostní strategie. Jako první z těchto dokumentů se extremismu věnuje již Bezpečnostní strategie ČR z roku 1999. V tomto dokumentu se již vyskytuje pojem “extremismus” jako takový a to ve formě politického extremismu spolu s terorismem jako jeden z negativních

¹⁷ Více viz Romea.cz 1995

¹⁸ Jak bude upozorněno níže, v této době se mluvilo o “rasově motivované trestné činnosti”, dnešní terminologie se ustálila až po roce 2000, resp. 2003, kdy byla vydána Zpráva o problematice extremismu na území ČR (dále srov. také Kalibová 2012).

společenských jevů, kterým je třeba předcházet¹⁹ (Ministerstvo obrany ČR 1999:6). Problematicke vymezení politiky proti extremismu, ať se již jedná o extremismus pravicový či rasový se věnují jak státní či nestátní aktéři a od devadesátých let dochází k její precizaci. Vyvíjejí se jak vazby mezi těmito aktéry, tak forma dokumentů, s touto politikou souvisejících (Mareš 2003: 553)²⁰.

¹⁹ “Cílem ČR zůstává příprava a po vstupu do EU i plná implementace zásad Schengenských dohod. Policie ČR i další bezpečnostní složky jsou připraveny stále důsledněji odhalovat a potlačovat nebezpečné projevy xenofobie, rasismu a politického extremismu, které jsou propagovány některými skupinami na okraji společnosti. Mimořádnou důležitost má v této oblasti výchova k toleranci a odstraňování latentního mezietnického napětí.” (Ministerstvo obrany ČR. 1999:6).

²⁰ Detailní popis protiextremistické politiky není s ohledem na účel a rozsah práce možný. Pro podrobný popis vývoje politiky proti extremismu viz Mareš 2003: 555-561.

7 Konceptualizace extremismu

7.1 Konceptualizace extremismu na úrovni státních institucí

V této kapitole budou představeny čtyři státní instituce a konceptualizace extremismu v jejich pojetí. Bude nastíněna role těchto institucí v protiextremistické politice a budou představeny důležité dokumenty, které se této problematice věnují. Je třeba sledovat, zda a jak tyto instituce samy definují extremismus a termíny s ním spojené a jak tento fenomén pojmají. Cílem je popsat a postihnout různé přístupy k problematice. Pro potřeby práce byly vybrány čtyři státní instituce, a sice Ministerstvo vnitra, Bezpečnostní informační služba, Nejvyšší státní zastupitelství a Policie ČR, a to proto, že hrají důležitou roli v boji proti extremismu a to na všech úrovních - od vrcholné koncepční úrovně až po “praktickou” úroveň činnosti orgánů činných v trestním řízení.

V rámci zkoumání přístupu Ministerstva vnitra bude kladen důraz na vývoj terminologie a zdůrazněna bude Zpráva o problematice extremismu na území České republiky v roce 2002, protože právě zde dochází k ujasnění budoucího směřování, co se týče pojmu extremismus a zároveň na tuto zprávu odkazují pozdější dokumenty s tím, že přejímají její přístup k chápání i definování extremismu. Bezpečnostní informační služba je nedílnou součástí protiextremistické politiky, nahlíží problematiku extremismu z pohledu možného ohrožení demokracie a ústavnosti, s tím pak také přistupuje k jeho definici, resp. pojmání. Tento přístup bude představen pomocí vůbec první výroční zprávy BIS z roku 1993, pravidelně vydávaných čtvrtletních zpráv o extremismu a pomocí úpravy v právních předpisech. V rámci přístupu Nejvyššího státního zastupitelství k problematice extremismu budou představeny dva dokumenty, které jsou pro zkoumání extremismu v pojetí NSZ klíčové, a sice dva pokyny obecné povahy, které upravují jak pojetí činů spáchaných z nenávistných pohnutek, tak přímo toto jednání kriminalizují. V poslední části práce bude představena definice extremismu v pojetí Policie ČR.

Ministerstvo vnitra České republiky (dále také jen MVČR) je jedním z hlavních činitelů v oblasti protiextremistické politiky. Jeho postoj k této problematice se vyvíjel. V devadesátých letech bylo možné pozorovat spíše než práci s pojmy jako extremismus a extremistická kriminalita práci s pojmy jako rasová, národnostní a jiná nesnášenlivost, o extremismu se pak mluvilo v kontextu extremismu rasového či extremismu pravicového. To lze pozorovat například ve vůbec prvních dokumentech, které se problematice na vládní úrovni věnovali, a sice ve zprávách o bezpečnostní situaci v ČR, které vytvářelo Ministerstvo vnitra od roku 1994 (podrobně více viz Mareš 2003: 555). Zpráva o bezpečnostní situaci v ČR

v roce 1993 se extremismu jako pojmu nevěnuje, pracuje však s problematikou rasové kriminality, kterou považuje za jednu z bezpečnostních hrozeb. MVČR dále vydalo několik dalších koncepčních dokumentů, například Koncepti Ministerstva vnitra v oblasti vnitřního pořádku a bezpečnosti z roku 1993. V současnosti je aktuální nejnovější dokument, a sice Koncepte boje proti extremismu pro rok 2015, doplněn o vyhodnocení koncepce z minulého roku.

MVČR již od roku 1993 zpracovává pravidelné zprávy o extremismu. Přestože se MVČR zabývalo extremismem, resp. rasovou kriminalitou atd. již dříve, dosavadní vládní dokumenty vychází z definice extremismu, která byla poprvé představena ve Zprávě o problematice extremismu na území České republiky v roce 2002, kterou vláda ČR schválila v roce 2003. Na tuto zprávu se pak další dokumenty odkazují jak co do vymezení extremismu jako pojmu, tak co do výčtu jednotlivých chráněných zájmů, resp. ústavních principů, které jsou extremistickým jednáním narušovány. MVČR uvádí, že *“Pojmem extremismus jsou označovány vyhraněné ideologické postoje, které vybočují z ústavních, zákonných norem, vyznačují se prvky netolerance, a útočí proti základním demokratickým ústavním principům, jak jsou definovány v českém ústavním pořádku.”* (Ministerstvo vnitra ČR 2003: 9). Dále pak vyjmenovává jednotlivé principy: *„úcta k právům a svobodám člověka a občana (čl. 1 Ústavy), svrchovaný, jednotný a demokratický právní stát (čl. 1 Ústavy), nezměnitelnost podstatných náležitostí demokratického právního státu (čl. 9 odst. 2 Ústavy), svrchovanost lidu (čl. 2 Ústavy), volná soutěž politických stran respektujících základní demokratické principy a odmítajících násilí jako prostředek k prosazování svých zájmů (čl. 5 Ústavy), ochrana menšin při rozhodování většiny (čl. 6 Ústavy), svoboda a rovnost lidí v důstojnosti a právech, nezadatelnost, nezcizitelnost, nepromlčitelnost a nezrušitelnost základních práv a svobod bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národního a sociálního původu, příslušnosti k národnosti nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení (čl. 1, čl. 3 Listiny základních práv a svobod).”* (Ministerstvo vnitra ČR 2003: 9).

Na definici extremismu ve Zprávě o problematice extremismu na území České republiky v roce 2002 se odkazují další strategické a koncepční dokumenty Ministerstva vnitra, za zmínku stojí Strategie boje proti extremismu z roku 2009 a také další Zprávy o problematice extremismu na území České republiky za další roky. Především s ohledem na v současnosti aktuální a populární diskuze ohledně konceptu *hate crime* je třeba zmínit i Zprávu o problematice extremismu na území České republiky v roce 2014, kde Ministerstvo vnitra uvádí, že tato *”zpráva se stále drží pojmu extremismus, nicméně Ministerstvo vnitra do*

budoucná nevyklučuje komplementaritu s koncepty hate (bias) crimes (tj. trestných činů z nenávisti, trestných činů z předpojatosti nebo trestných činů s kolektivní předsudečnou motivací) a zastává názor, že existuje prostor pro posilování prvků hate (bias) crimes u policejních a justičních složek“ (Ministerstvo vnitra ČR 2015). Autorka považuje za důležité vyzdvihnout tento úryvek, neboť se ukazuje, že navzdory některým názorům, je možné, že do budoucna začne koncept *hate crime* „prorůstat“ i do českého prostředí. Odbor bezpečnostní politiky MVČR se také od roku 2009 věnuje problematice extremismu ve čtvrtletních zprávách o extremismu (více srov. Ministerstvo vnitra 2016).

S pojmem extremismus pracuje i **Policie ČR**. Tato instituce v závazném pokynu policejního prezidenta č.70/1999 Sb., kterým se upravuje činnost příslušníků Policie ČR na úseku boje proti extremistické kriminalitě, popisuje extremismus jako *“verbální, grafické, fyzické a jiné aktivity spojené zpravidla s vyhraněným ideologickým nebo jiným kontextem, které vyvíjejí jednotlivci nebo skupiny osob s názory výrazně vybočujícími z všeobecně uznávaných společenských norem, se zřetelnými prvky netolerance, zejména rasové, národnostní, náboženské nebo jiné obdobné nesnášenlivosti, a které útočí proti demokratickým principům, společenskému uspořádání, životu, zdraví, majetku nebo veřejnému pořádku.”* (Policejní prezidium 1999). Na tuto definici se pak často odkazují autoři odborných publikací (srov. Chmelík 2001 a další). Z této definice je jasně patrné její „praktické“ zaměření. Autorka si dovoluje tvrdit, že s ohledem na jakési právní vakuum v trestním zákoně, resp. zákoníku, co se týče extremismu, je tato definice jasnou snahou o přesnější a konkrétnější vymezení tohoto pojmu, především s ohledem na usnadnění procesu práce orgánů činných v trestním řízení.

Nejvyšší státní zastupitelství (dále také jen NSZ), přestože často považováno spíše za součást justice, hraje nedílnou roli v protiextremistické politice na úrovni exekutivy. Jako orgán činný v trestní řízení se podílí přímo na výkonu protiextremistické politiky skrze působení státních zástupců jakožto představitelů veřejné žaloby v trestním řízení. Proto je důležité zmínit i přístup této instituce k extremismu. Nejvyšší státní zastupitelství pojem extremismus přímo nedefinuje, pouze v pokynech obecné povahy (doposud Pokyn obecné povahy NSZ č. 1/2008 a Pokyn obecné povahy č. 8/2009, o trestním řízení) vymezuje trestné činy spáchané z nenávistné pohnutky, spočívající v rasové, národnostní, náboženské a jiné nenávisti, zároveň však uvádí, že pod tímto termínem lze rozumět kriminalitu s extremistickým podtextem (Nejvyšší státní zastupitelství 2009). V těchto dokumentech definuje extremismus *“z opačného směru”*, tedy pomocí taxativního výčtu určitých skutkových podstat trestního zákona, resp. trestního zákoníku (ať již základních či

kvalifikovaných), jejichž naplnění lze považovat za spáchání extremistického trestného činu. S ohledem na činnost Nejvyššího státního zastupitelství a jeho roli jakožto orgánu činného v trestním řízení (obdobně je tomu i u Policie ČR), je pochopitelný odlišný přístup, neboť celistvé koncepční pojetí problematiky je vlastní spíše vládní struktuře, státní zástupci i Policie ČR se v rámci trestního řízení pohybuje “v poli”, je zde evidentní potřeba konkrétnější definice.

Bezpečnostní informační služba (dále jen BIS) je další institucí, která se intenzivně věnuje problematice extremismu, jakožto jevu, ohrožujícím demokracii a ústavnost. BIS pravidelně zpracovává čtvrtletní zprávy o extremismu a působí jako důležitý partner pro MVČR. BIS v této oblasti sleduje jevy, postoje a aktivity, které *“jsou proti systémové, to znamená, že přímo nebo ve svém důsledku ohrožují demokratické základy státu (zejména jeho ústavní uspořádání, chráněné hodnoty, deklarovaná lidská práva a občanské svobody); usilují o destabilizaci stávajícího demokratického politického a sociálně-ekonomického systému a jeho nahrazení systémem antagonistickým (totalitou, diktaturou, anarchií), přičemž vědomě působí proti stávajícímu systému destruktivně; za účelem dosažení cílů užívají všech dostupných prostředků, včetně těch, které jdou nad rámec právního státu, tj. těch, které jsou prosazovány a realizovány především neústavními, nezákonnými metodami”* (Bezpečnostní informační služba 2016).

Činnost BIS v oblasti extremismu je možné popsat dvěma ustanoveními zákona č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách ČR (dále jen zákon o zpravodajských službách), a sice ustanovením § 5 písm. a) *“BIS zabezpečuje informace o záměrech a činnostech namířených proti demokratickým základům, svrchovanosti a územní celistvosti České republiky”* a § 5 písm. d) téhož zákona *“BIS zabezpečuje informace o činnostech, jejichž důsledky mohou ohrozit bezpečnost nebo významné ekonomické zájmy České republiky”* (zákon č. 153/1994 Sb.). Přestože není extremismus jako pojem nedefinován/ zmiňován ani v tomto zákoně, ani v obecné rovině na oficiálních informačních stránkách, lze použít právě tato ustanovení a informace na internetových stránkách. Konkrétnější nastínění pojetí extremismu lze pak najít například v nejstarší dostupné výroční zprávě z roku 2003. Zde se o extremismu mluví v souvislosti s činností pravicových a levicových extremistů, žádnou definici zde nenajdeme. Extremismu se BIS věnuje také ve čtvrtletních zprávách o extremismu (Informace BIS o vývoji na extremistické scéně), které však vydává až od roku 2010. V těchto zprávách pouze shrnuje aktuální dění na pravicové a levicové extremistické scéně (v pozdějších s ohledem na sociální a mezietnické napětí) z hlediska událostí a podnětů relevantních s ohledem na činnost organizace (Bezpečnostní informační služba 2010).

7.2 Konceptualizace extremismu na úrovni akademické diskuze

Přístupy ke konceptualizaci extremismu se velice různí. Cílem této kapitoly je představit nejzásadnější myšlenky, které formovaly dosavadní přístupy k problematice. Přestože se tomuto tématu věnuje velké množství autorů, mnoho z nich nejen že nepřináší žádný nový podnět do diskuze, ale navíc se často jedná pouze o kompiláty jiných prací bez další vlastní přidané hodnoty, případně dochází ke zkreslení při přejímání cizích konceptů a jejich úpravě. Proč je ale zkoumání akademické diskuze relevantní z hlediska konceptualizace extremismu? Jsou to právě sociální vědci, kteří spoluutvářeli diskuzi kolem fenoménu extremismu a formování protiextremistické politiky od devadesátých let. Působení sociálních vědců lze pozorovat jak v teoretických východiscích, ze kterých vychází státní sféra, především pak MVČR, ale i v jejich působení jakožto soudních znalců v oblasti extremismu²¹.

Akademická diskuze ve druhé polovině devadesátých let

Klíčovou publikací, na kterou se doposud autoři obdobných studií především z oboru politologie odkazují je kniha **Politický extremismus a radikalismus v ČR**, vydaná v roce 1998 a editovaná Petrem Fialou. Několik autorů zde nahlíží tento pojem, především z hlediska politického extremismu.²² Kolektiv autorů touto publikací vůbec poprvé uceleně reaguje na diskuzi, která se rozhořela v českém politickém a mediálním prostředí jak po rasové vraždě Roma v roce 1995, tak po vydání “extremistického soupisu”, který označoval určité organizace jako extremistické a v podstatě nastavil dosavadní kriminologickou praxi pro posuzování, zda je nebo není ten který čin extremistickým. Autorka považuje za nezbytné alespoň nastínit charakter diskuze v publikaci, neboť tato kniha se stala jakýmsi milníkem pro další autory, věnující se této problematice a její důležitost podtrhuje i fakt, že byla zpracována v rámci grantu MVČR. Sám Petr Fiala v úvodu knihy poukazuje na nutnost akademické sféry reagovat na vzrůstající poptávku po uceleném pohledu na problematiku extremismu především v politické, resp. politologické rovině. “*Od politologie nelze očekávat, že může přinést objektivní a všeobecně platné vymezení politického extremismu, vytyčit jeho hranice, říci, které organizace do takto ohraničeného prostoru patří, jak detailně je prostor*

²¹ Posuzování, zda se jedná o extremistický trestný čin či nikoliv je velice problematické. Z tohoto úhlu pohledu je nutné vyzdvihnout roli soudních znalců a také, dle názoru autorky, možnou stále častěji objevující se tendenci nahrazovat tyto posudky jak vlastním úsudkem soudce, tak využitím starší judikatury, která ten který obdobný případ řešila.

²² Pro účely práce byly vybrány pouze některé příspěvky, které, dle autorčina uvážení, nejvíce korespondují s úkolem, který si v práci vytyčila.

strukturován, a jak je správné s těmi stranami a hnutími, jež byly označeny jako extremistické, nakládat. Politologie může pouze nabídnout některé možnosti, jak lze na problém politického extremismu nahlížet, jaké jsou výhody a úskalí používání o tohoto pojmu a jaká je struktura, pragmatika a funkce těch politických organizací, které bývají za extremistické z těch či oněch důvodů pokládány” (Fiala 1998: 9).

Vladimír Čermák zde například nahlíží extremismus, resp. politický extremismus z hlediska sociálního konfliktu a říká, že *“politický extremismus je sociálním jevem, pramenícím z ambivalentní přirozenosti člověka a stejně ambivalentní povahy sociálního a politického procesu*” (Čermák 1998: 24). Čermák shrnuje, že politický extremismus lze zaznamenat všude tam, kde je *“nabízen jednoduchý a jednoznačný sociální recept na definitivní uspokojení zájmu určité sociální skupiny, třídy, národa či rasy, recept nabízející nejrůznější prostředky, nevyjímaje teror, manipulaci apod.”* (Čermák 1998: 25). Čermák k tomuto jako protiklad pokládá společenskou apatii, jako situaci ve společnosti, kde absentuje politický extremismus, což je poměrně zajímavá myšlenka a zastává názor, že postoj každé společnosti k projevům politického extremismu je ukazatelem vyspělosti této společnosti (Čermák 1998: 26).

Na extremistické politické strany a na extremismus z právního pohledu se dívá **Vojtěch Šimíček**. Poznamenává, že *“právní řád nijak politický extremismus nedefinuje a že s tímto pojmem vůbec neoperuje. Podle mého názoru to ostatně ani není úkolem práva, neboť jeho cílem není hledat hranice mezi “normálním” a “extrémním”, nýbrž pouze zakotvit míru dovoleného a nedovoleného chování.”* (Šimíček 1998: 105). Jako jeden z prvních se Šimíček zabývá popisem možných právních postihů extremistického jednání. Zamýšlí se primárně nad možností kolektivního postihu, analyzuje problematiku možnosti zákazu politických stran (v současnosti již nalezneme v trestněprávních předpisech ustanovení o trestání odpovědnosti právnických osob, s tímto institutem Šimíček logicky nepracuje). Šimíček sám extremismus nekriminalizuje, jako další právníci později. Jeho úvahy nad kolektivním postihem však předznamenávají směr dalších diskuzí i o několik let později.

Maxmilián Strmiska mluví o naprosté absenci odborné terminologie, mluvíme - li o politickém extremismu a zároveň poukazuje na fakt, že diskuze o tomto pojmu vlastně nemají žádný ujasněný předmět, jejich závěry jsou tedy neverifikovatelné. Podle Strmisky je třeba nejdříve zodpovědět otázku co je politický extremismus, až poté je možné jej zkoumat (Strmiska 1998: 27). K popsání pojmu pak Strmiska používá teorii systémů politických stran (vymezení levice - pravice a periferní sektory). Extremistické strany jsou pak logicky ty antisystémové. Strmiska zde tedy odhaluje důležitý moment, na který navazují pozdější

kritiky konceptu extremismu (srov. Kalibová 2011 a další). *“V kontextu systému, opřeného o více méně většinový konsensus, se politický soupeř za pomoci přídomku “extrémní” ve smyslu “antisystémový” vyřazuje za hranice legitimní opozice a politický establishment si tak otevírá možnost vypořádat se s ním mimopolitickými, to jest soudními či přímo trestně právními, otevřeně represivními prostředky. “Extremistické” či “antisystémové” hnutí totiž z definice nestojí pouze proti té či oné politické síle, nýbrž proti politickému uspořádání státu jako představitele společnosti a jejich konstitutivních hodnot. Z tohoto důvodu je hnutí, které bylo vykázano do této pozice, potenciálně vystaveno nápravné akci monopolu násilí, jehož držitelem je stát”.* (Strmiska 1998:38). Strmiska zde vyslovuje obdobný názor jako Čermák, a sice že legitimita systému je úměrná jeho pluralitě a inkluzivitě. Označení politické strany za extremistickou ji vyřadí ze hry bez boje. A co více, právě otázka legitimacy moci, tedy to, zde a do jaké míry moc reprezentuje zájem všech, musí být možná podrobit revizi - stejně tak by tomu mělo být u extremistických politických stran - bez možnosti revize je rozhodnutí nálepkovat označení toho kterého subjektu za antisystémový či extremistický nedemokratické (Strmiska 1998:38). Přestože Strmiska mluví o rovině politické, podstata konceptu extremismu je v tomto ohledu obdobná - označení toho kterého subjektu za extremistický ho delegitumuje. Opravdu se nabízí se otázka, je tento postup vůbec demokratický?

Jan Keller svým příspěvkem reaguje na seznam extremistických skupin, vydaný v roce 1995 MVČR/BIS. Velice ostře se k tomuto kroku vyjadřuje a “připravuje půdu” pro další diskuzi. Kritizuje samotný postup udělování “nálepky” extremismu oponentům systému s tím, že cílem je manipulace s veřejným míněním a diskreditace oponentů. Opět se zde objevuje motiv společenské apatie, jako paradoxního důsledku této politiky. *“Sestavování seznamů extremistů je zbytečné v situaci, kdy máme jasné zákony, jež umožňují trestat činy například typu propagace fašismu či rasismu.”* (Keller 1998: 78). Již v roce 1998 je Jan Keller dalším, kdo předvídá budoucí polemiku mezi odborníky na extremismus, resp., dalším, kdo se od počátku velice ostře, byť částečně mezi řádky, vymezuje proti konceptu extremismu jako takovému.

Miroslav Mareš je dalším přispěvatelem do této publikace. Spolu s **Petrem Fialou** se zamýšlí nad politickým extremismem v kontextu českého prostředí a názoru veřejnosti. Své závěry představují na základě výzkumu Institutu pro výzkum veřejného mínění, který zkoumal, která politická hnutí považují lidé za extremistické v různých časových intervalech. Tento příspěvek není úplně relevantní z hlediska tématu práce, proto mu není věnována taková pozornost. Nicméně stojí za zmínku jeden aspekt: a sice fakt, že konfrontujeme-li jejich výzkum, resp. pilíře, na kterých stojí s názory výše představenými, je zřejmé, že pakliže

je možné manipulovat s názory veřejnosti takovým způsobem, jako to tvrdí Keller, pozbývá dotazování na extremistické vnímání subjektů veřejností v tomto ohledu smysl, neboť lidé už apriori mají „pokřivené vnímání“. A tím pádem je výzkum založený na těchto datech přinejmenším neobjektivní a je nemožné ho považovat za univerzální pravdu. V dalším článku autoři analyzují programatiku SPR-RSČ a KSČM, což je jedna z cest, jak posoudit, do jaké míry se strana chová antisytémově (Fiala a Mareš 1998: 80- 92). **Michal Mazel** pak v publikaci předkládá podrobný seznam organizací, které lze považovat za extremistické. Toto v podstatě vystihuje charakter postupu MVČR v rámci konceptu extremismu (Mazel 1998: 117-275).

Na základě informací, které autorka při tvorbě této práce analyzovala, lze říci, že tato publikace se stala naprosto stěžejní pro další výzkum v této oblasti. Je s podivem, že navzdory ostré kritice samotného jádra konceptu extremismu ze strany některých autorů (Strmiska, Keller), nedošlo v té době a ani později k jeho modifikaci.

Chceme-li popsat odborný diskurz věnující se extremismu, je třeba zmínit i nezanedbatelnou činnost a vliv na formování tohoto fenoménu ze strany **Institutu pro kriminologii a sociální prevenci** (dále jen IKSP). IKSP je organizační složkou státu, jeho zřizovatelem a řídícím orgánem je Ministerstvo spravedlnosti České republiky. IKSP se na začátku 90. let věnoval především tématům přímo souvisejícím s přechodem na tržní hospodářství a demokratické nastavení společnosti. Spolu s výzkumy násilné kriminality, organizovaného zločinu a dalšími v roce 1997 vychází studie kolektivu autorů *Extremismus mládeže v České republice*, následována o dva roky později studií pod řešitelkou Alenou Marešovou nazvanou *Kriminologické a právní aspekty extremismu*, která se stala jedním z hlavních mezníků výzkumu extremismu z pohledu práva.

Nejen univerzitní prostředí se tedy ve druhé polovině 90. let zabývalo výzkumem extremismu. Vůbec první publikací, mapující (byť mírně odlišnou perspektivou) problematiku extremismu je zmiňovaná studie **Extremismus mládeže v České republice** z roku 1996. Jedná se kriminologický výzkum, prováděný mezi mládeží, zjišťující především její vztah a postoj k anarchistům a fašistickým skinheads. Politický extremismus definuje IKSP jako *“výrazné odchýlení od obecně zavedených a v aktuální době přijímaných norem”* (IKSP 1996:6). Důležité je uvést, že IKSP počítá s tím, že *“v politické oblasti má toto odchýlení formu alternativního (byť nereálného) politického programu, je podporováno strukturovanou skupinou (-> extremistická skupina), jsou zde výrazné prvky názorové nesnášenlivosti a*

odmítání kompromisních řešení.”(IKSP 1996:7).²³ Autoři upozorňují na problematické rozlišování mezi extremistou a ne extremistou, především v kontextu kontroverzního seznamu extremistů, vydaného rok předtím MV ČR. Extremistická skupina je podle IKSP definována jako *“strukturovaná skupina vzniklá k prosazování myšlenek politického extremismu”* (IKSP 1996:6). Jedná se o jednu z prvních publikací, věnující se extremismu v České republice vůbec. Pravděpodobně je to jedna z prvních, které reagovaly na události roku 1995, a sice vydání zmiňovaného seznamu extremistických organizací a rasistické vraždy Berkiho.

V roce 1999 vychází opět v rámci IKSP ve výzkumu extremismu nezanedbatelná publikace pod řešitelkou Alenou Marešovou **Kriminologické a právní aspekty extremismu**, která volně navazuje na Extremismus mládeže v České republice. Dle anotace se jedná o *“vstup do právní a kriminologické problematiky sociálního jevu extremismu a extremistů - tj. členů extremistických skupin, které jevy označované jako extremistické vytvářejí.”* Nahlíží tento jev více ze sociologické stránky a právě její definice se stala velice často citovanou (srov. Chmelík 2001, Kuchta 2012 a další). Alena Marešová v této práci definuje extremismus jako *“souhrn sociálně patologických jevů vytvářených více či méně organizovanými skupinami osob (extrémistů)”*. K definici pak dodává, že přestože *“důvodem ke vzniku a existenci mnoha druhů extremistických skupin a hnutí jsou často vzájemně odlišné ideologie, jako sjednocující prvek těchto ideologií vystupuje, dle našeho názoru, jimi proklamované odmítání základních hodnot, norem a způsobů chování formujících současnou společnost.”* (IKSP 1999:9). Tuto definici lze považovat za definici sociologickou. Marešová z kriminologického pohledu popisuje extremistické jevy. Z hlediska diskuze, která v té době probíhala na akademické půdě, nepřináší práce žádné nové příspěvky. Zmiňuje však problematický aspekt, a sice že *“trestná činnost související s extremismem je často veřejně prezentovaným důvodem k hledání opatření s cílem uplatnit je vůči všem skupinám, hnutím a jedincům, kteří se vyznačují extrémním (nekonformním) jednáním, a to bez ohledu na to, zda toto jednání vyústí v jednání pro ostatní osoby, skupiny či společnost nebezpečné.”* (IKSP 1999: 9). Autorka by k tomuto ráda poznamenala, že společenská nebezpečnost byla v roce 1999 jednou z materiálních podmínek trestného činu, tedy podmínkou kriminalizace jakéhokoliv jednání (srov. trestní zákon).²⁴ K tomu, aby bylo možné jednání trestat, je třeba

²³ IKSP zde počítá apriori s existencí skupiny, která extremistické názory podporuje, což koresponduje s nastavením současného konceptu extremismu, který při postihování extremistického jednání počítá s existencí skupiny, resp. s identifikací pachatele jako osoby, která je součástí skupiny nebo je s touto skupinou v určitém vztahu. Toto je jeden z aspektů, který je často kritizován především ze strany odpůrců současného nastavení.

²⁴ Od účinnosti trestního zákoníku mluvíme o společenské nebezpečnosti.

prokázat jeho společenskou nebezpečnost (od roku 2010 jeho škodlivost). Tento text není právní studií, nicméně při pozorování diskuze, která se rozběhla kolem extremismus a jeho kriminalizace, je třeba mít i tento aspekt na paměti.²⁵ Zůstává zde stále otázka, jak právě tuto společenskou nebezpečnost prokázat? Marešová se také vyjadřuje k terminologickým nejasnostem a odkazuje na publikaci Politický extremismus a radikalismus v České republice, jakožto vhodný zdroj k vysvětlení problematiky a sama na ní v dalších částech odkazuje při definici některých pojmů. Jedná se o materiál, který se později stal velice často odkazovaným.

Akademická diskuze po roce 2000

Na zmíněnou publikaci na katedře politologie MU navazuje i **Miroslav Mareš** ve svých publikacích, z nichž je třeba zmínit Pravicový extremismus a radikalismus v ČR z roku 2003, kde se Mareš věnuje jak extremismu jako takovému, tak tento jev hodnotí z hlediska právního i politického zakotvení (Mareš 2003). Jedná se o velice podrobné dílo, detailně popisující ultrapravicovou scénu v českém prostředí, jeho přínos je zásadní a bezkonkurenční. S ohledem na charakter této práce ke však nutné konstatovat, že přestože Mareš velice podrobně shrnuje a podrobuje kritice přístupy ostatních autorů, sám žádný ucelený závěr, co se týče zasazení problematiky extremismu, resp. pravicového extremismu do kontextu politologie, nepředkládá. Velice podrobně se věnuje doposud publikovaným závěrům ostatních autorů, přesto ale sám nepředstavuje žádný nový přístup. Co do definic extremismu se odkazuje na již známé autory. Nalezneme zde, podobně jako u Mazla, seznam extremistických organizací. Z hlediska naplnění výzkumných cílů této práce je důležité říci, že přestože je tato práce „milníkem“ v oblasti praktického vhledu do problematiky pravicového extremismu, z teoretického a metodologického hlediska neznamená výraznější posun. Další klíčová publikace při studiu extremismu je jedna z publikací M. Mareše s názvem **Terorismus v ČR** z roku 2005. Vzhledem k rozsahu a cílům práce není možné se jí věnovat více, tvoří však důležitý díl „mozaiky“ výzkumu extremismu, byť je zaměřená na terorismus.

Extremismu jakožto pojmu sociologickému, ale i právnímu byla věnována pozornost i ze strany právních vědců. Kromě IKSP a kolektivu autorů z Masarykovy univerzity se čistě z právního pohledu věnoval problematice extremismu zřejmě jako vůbec první **Jan Chmelík**. Jako spoluautor se podílel na výše zmíněné publikaci IKSP Extremismus mládeže v ČR. Chmelík se věnoval problematickým aspektům extremismu podrobněji v roce 2001 ve své

²⁵ Více k tomuto tématu například některé komentáře k novému trestnímu zákoníku.

publikaci **Extremismus a jeho právní a sociologické aspekty**, kde se odkazuje především na IKSP a výše zmíněnou studii z roku 1999 a na publikaci Politický extremismus a radikalismus v ČR s tím, že to je zatím jediná publikace, věnující se této problematice. Při definování dalších pojmů se řídí policejními dokumenty. To není s podivem, neboť publikace sama byla součástí výzkumného programu pod Policejní akademií ČR. Text sám o sobě postrádá politologický nadhled, je zaměřen čistě prakticky a teoreticky, je určen policejnímu prostředí. Z hlediska nastíněné diskuze nepřináší nové poznatky. Přesto je třeba ho do práce zařadit a to z několik důvodů. Jednak se jedná o jeden z prvních právnických textů věnujících se této problematice v prostředí ČR vůbec, dále pak reprezentuje kategorii textů určených pro policejní praxi a v neposlední řadě je to klíčový text, na který se pozdější autoři odkazují. Chmelík definuje extremismus v obecném pojetí jako *“výrazné odchýlení se od obecně uznávaných a v aktuální době přijímaných norem”* (Chmelík 2001: 7). Kritizuje celkový koncept užívání pojmu extremismus, nenabízí však sám žádné řešení. Kniha sama o sobě jak bylo řečeno, je zaměřena velice prakticky. Nicméně s ohledem na její účel zřejmě není možné očekávat výraznější přínos do diskuze.

Není bez zajímavosti, že se další v publikaci autorského kolektivu, vedeného opět **Janem Chmelíkem** z roku 2012²⁶ **Extremismus**, nemění nic na definicích extremismu ani dalších pojmů. Vše zůstává stejné jako v roce 2001, což je, vezmeme-li v úvahu jedenáctiletý časový odstup od první publikace, přinejmenším zvláštní. Jak komentuje Štěpán Výborný v recenzi této publikace na Rexter.cz, *“deklarovaný cíl ale nebyl naplněn, protože z hlediska kvalitativního kniha ničím neobohacuje studium extremismu v České republice.”* (Výborný 2012a). I Výborný upozorňuje na okopírované pasáže z dříve vydaných článků a publikací, především autorů knihy a co více, nedoporučuje publikaci ani veřejnosti, ani odborníkům či studentům, věnující se problematice extremismu.

Jedním z výrazných expertů, věnujících se problematice extremismu a jeho uchopení je také **Štefan Danics**. Danics se v roce 2002 v publikaci **Extremismus, hrozba demokracie** dívá na problematiku extremismu velice prakticky, opět lze říci, že se *“dívá očima”* orgánů činných v trestním řízení a upozorňuje, že termín extremismus *“bývá často zneužíván v politickém boji k diskvalifikaci protivníka”* a velmi ostře se vymezuje proti rostoucímu tlaku za účelem *“posílení nezávislosti výkonné moci, která má být údajně zárukou politické stability”* (Danics 2002: 6 - 11). Problémem tak je přiřazování jednotlivých skupin po hlavičku extremistických organizací. Danics se také vyjadřuje s pochybami o schopnostech

²⁶ Přestože se jedná o publikaci vydanou po roce 2010 a měla by být řazena až do další kapitoly, pro přehlednost a zachování návaznosti na předchozí vydání je řazena sem.

politologie, jakožto “mladé vědy” hrát v této problematice tak klíčovou roli. Politologie sama není kompetentní k rozhodování, které politické strany například zakázat (Danics 2002: 35). Co se týče právního pohledu, odkazuje na Šimíčka (Šimíček 1998). Samotný pojem *extremismus* definuje Danics jako “*vyhraněné, nekompromisní politické postoje, směřující k jednoznačné modifikaci či přímo k odstranění demokratické zřízení a za tímto účelem jsou využívány všechny dostupné prostředky, včetně těch, které jsou za rámec právního státu*” (Danics 2002: 10). Dále také považuje pojem extremismus, resp. jeho používání “*ve vztahu k různorodé trestné činnosti včetně správních přestupků*” za nepřesný a pokládá otázku, zda není snaha státních bezpečnostních orgánů a institucí při definování pojmu extremismus nakonec zbytečná a co více, přesahující působnost jejich resortů (Danics 2002:36). **Štefan Danics** se k problematice extremismu vyjadřuje i ve své další knize, a sice **Extremismus** z roku 2003, nicméně přístup k problematice a definici fenoménu zůstává stejný. Odkazuje zde na tehdy nově vydanou publikaci M. Mareše *Pravicový extremismus a radikalismus v ČR* (Danics 2003). Jedná se spíše o studijní materiál, avšak často na něj pozdější autoři odkazují, proto jej autorka zařadila do výzkumu.

Budeme-li v exkurzu pokračovat chronologicky kupředu, nelze minout pokus o právní zakotvení extremismu od **Petra Černého** z roku 2005 **Politický extremismus a právo**. Černý především kritizuje vágnost pojmu extremismus a samotný tento pojem pak definuje velice neurčitě - extremismus “*je hraniční, abnormální jev, který se může projevat jako postoj nebo jako jednání*” (Černý 2005: 15). “*Politický extremismus existuje jako faktický ucelený společenský jev, jehož cílem je přeměnit demokratické zřízení. Bylo by od práva krátkozraké, kdyby postihovalo jen jednotlivé projevy politického extremismu např. vraždu s rasistickým motivem, jako kterékoliv jiné protiprávní jednání. V běžných případech, v nichž se nejedná o politický extremismus, stačí uložit individuální trest viníkovi a případ je vyřešen*” (Černý 2005: 11). Černý říká, že na rozdíl od společnosti na poli politologickém, právo nemá svobodu k tomu, označovat ten který subjekt za extremistický. V právním smyslu toto označení musí mít vždy své důsledky. Tento pohled se výrazně liší od postoje například Danicse (viz výše). Obdobně jako někteří výše zmínění autoři považuje Černý extremismus v politice za nutné zlo. Na rozdíl však od Strmisky a Kellera, Černý neuvádí riziko “zneužití” monopolu státní moci k eliminaci protivníků, nýbrž naopak zdůrazňuje nutnost tento monopol na násilí využít, jakmile je třeba čelit antisystémově orientovanému hnutí. Zde pak představuje koncept tzv. militantní demokracie. Nabízí se opět otázka, kdo a za jakých podmínek může to které hnutí označit za extremistické? Černý zdůrazňuje pozici MVČR. Není však právě MVČR ten, kdo kriminalizuje to které hnutí? Vydává seznamy a zároveň

povoluje registraci těchto hnutí. Nad touto problematikou se Černý nezamýšlí. Dívá se na problematiku čistě z právního pohledu s tím, že klade velký důraz na státní restrikce proti antisystémovým “hráčům”, vše však v rámci práva s tím, že “poslední slovo” má vždy soud, který rozhoduje nestranně s ohledem na ústavní zásady (Černý 2005: 11- 12).

V roce 2008 Černý publikuje knihu **Právní ochrana před extremismem**, tato publikace se stala důležitým zdrojem nejen například pro navazující práce věnující se problematice militantní demokracie (srov. Mareš a Výborný 2013). Pro vývoj konceptualizace extremismu v našem prostředí je důležité zmínit Černého závěry, týkající se posuzování anti demokratičnosti, resp. extremistické orientace politické strany ²⁷, a sice, že *“při posuzování antidemokratičnosti politické strany, resp. cílů a prostředků (...), je třeba hodnotit celý kontext jednání jejích orgánů a členů, přičemž je třeba se soustředit nejen na oficiální tiskoviny a prohlášení, ale i na interní materiály, soukromá prohlášení a činnost představitelů a zástupců této politické strany.”* (Černý 2008: 76). K tomuto pak také dodává, že nelze jednoznačně přisuzovat názory například předsedy strany automaticky celé straně ²⁸.

Na rozdíl od publikace z roku 2005 se zde Černý kriticky vyjadřuje k vydávání seznamů extremistických organizací a je zde zřejmé směřování k jisté opatrnosti. Černý otevírá diskuzi na toto téma nejen teoreticky, ale prakticky vymezuje jednotlivé případy. Upozorňuje na fakt, že seznamy extremistů často pochází od vlády, která pak může za extremistickou prohlásit v podstatě libovolný opoziční subjekt. *“To, že určité subjekty jsou hodnoceny jako extremistické, neznamená, že jsou protiprávní”* (Černý 2008:136). Zde je opravdu třeba upozornit na paradox, neboť pokud by tomu bylo takto, musel by být každý tento subjekt ihned rozpuštěn. Přínosné do diskuze jsou praktické případy selhání celého konceptu, které Černý uvádí, jmenuje příklad hnutí NESEHNUTÍ, kterému se muselo MVČR omluvit za neoprávněné uvedení ve zmíněné Zprávě z roku 2000 (tamtéž). Obdobně i symboly, uvedené například v manuálu pro Policii mohou být zavádějící a sami autoři pak upozorňují, že problematiku nelze vnímat dogmaticky. M. Mareš říká, že *“české právo je o kontextu a diskurzu”* (Mareš 2013), což si autorka dovolí tvrdit, je i poselství Petra Černého. *“Často se ze strany pravicových i levicových extremistů ozývá volání po zavedení seznamu symbolů, které se nesmí užívat. Jak z dosud uvedeného plyne, nejde o postih symbolů, ale o postih ideologií, jež symboly prezentují. Takovýto seznam tedy nemůže být sestaven, neboť by časem zcela ztratil na aktuálnosti.”* (Černý 2008: 172).

²⁷ Černý považuje antidemokratismus a extremismus za synonyma.

²⁸ K tomuto viz Rozsudek NSS ze dne 22. 6. 2006.

Terminologickému zakotvení pojmu extremismus v kontextu politologie se věnuje také **Jan Charvát** v roce 2007 v publikaci **Současný politický extremismus a radikalismus**. Neklade si za cíl terminologicky a metodologicky zakotvit extremismus ale popsat českou scénu resp. organizace, které jsou považovány za extremistické. Stejně jako například Danics, tak i Charvát se zamýšlí nad otázkou, proč se tento termín vůbec používá, když není jasně definovaný. Charvát zastává názor, že hlavním důvodem, proč se termín extremismus používá, je setrvačnost. *“V šedesátých a sedmdesátých letech 20. století byl pojem extremismus popularizován v politické sociologii(...).Umožňoval totiž zahrnout do jedné kategorie jak fašismus, tak komunismus, který v té době stále ještě přitahoval část západní společnosti. Levicově laděná část akademické obce proto začala tento pojem používat výhradně pro označení ideologií a skupin, vycházejících z extrémně pravicových pozic. Přestože se používání pojmu extremismus stalo terčem kritiky samých sociologů, kteří kritizovali zejména nízkou vypovídající hodnotu tohoto označení, pojem v běžné řeči zdomácněl. Ukázalo se totiž, že i když není vhodný pro používání v sociálních vědách, je na úrovni běžné komunikace použitelný”* (Charvát 2007:11). Charvát upozorňuje na proměnlivost pojmu s časem, v určité době je za extrémní považované chování, které by jinak za extrémní považované nebylo. Upozorňuje také na silnou moc označení „nálepkou“ extremismus k diskvalifikaci politického soupeře (Charvát 2007:12). Je třeba ovšem upozornit, že ne všechny pasáže v textu jsou přehledně ocitované, není tedy zřejmé, zda Charvát tu kterou myšlenku přejímá či nikoliv.

Jiří Herczeg je jedním z prvních autorů, kteří pracují s konceptem *hate crime*, resp. jej hlouběji rozvíjí. V publikaci **Trestné činy z nenávisti** z roku 2008 jej však nestaví do protikladu proti konceptu extremismu, jako někteří další autoři, ale popisuje tzv. zločiny z nenávisti jako samostatný koncept, extremismus zmiňuje pouze co do definic, které užívá MVČR a policejní orgány. Nepouští se do žádné diskuze. Lze však “vyčíst mezi řádky”, že Herczeg do budoucna počítá s tím, že se v českém prostředí ke konceptu *hate crime* přejde (srov. Herczeg 2008:10)²⁹. Podle Herczega lze trestné činy z nenávisti definovat jako *“trestné činy motivované společenskými předsudky, vztahujícími se k rase, náboženství, pohlaví, sexuální orientaci, národnostní a etnické příslušnosti či jiné odlišnosti. Charakteristickým rysem těchto trestných činů je ideová motivace pachatele a ve většině případů i absence hmotné pohnutky.”* (Herczeg 2008:10). Herczeg následně představuje podrobně koncept *hate*

²⁹ Herczeg mluví o tom, že „v České republice se zatím termín trestné činy z nenávisti nepoužívá“ (Herczeg 2008: 10).

crime(Herczeg 2007:9-11).³⁰ Kniha Násilí z nenávisti se bezesporu stala mezníkem pro autory, věnující se konceptu hate crime v našem prostředí. Odkazují na něj jak Mareš, Výborný, Holas, stejně jako Kalibová a další.

Důležitou publikací, věnující se problematice extremismu jsou pak **Základy kriminologie a trestní politiky** z roku 2005 zpracované autorským kolektivem vedeným Josefem Kuchtou a Helenou Válkovou. Z hlediska diskuze kolem extremismus je relevantní kapitola Extremismus a terorismus, jejímž autorem je **Josef Kuchta**. Kuchta konstatuje, že extremismus jako takový je problematický jev, sám ale žádné nové myšlenky neuvádí. Vzhledem k tomu, že v celé kapitole cituje několikrát pouze dva zdroje (Chmelík 2001, IKSP 1999), je celkový přínos této kapitoly přinejmenším diskutabilní. Dále pak podobně jako typicky autoři publikující pod hlavičkou Policejní akademie ČR pracuje s definicí policejní. Nahlíží problematiku z úhlu terminologického a politologického, ale spíše prakticky, z hlediska činnosti orgánů činných v trestném řízení. Mluví o extremismu jako o nejednoznačném pojmu, který lze v obecném pojetí definovat jako *“výrazné odchýlení se od obecně uznávaných norem”* (Kuchta 2005:490). Toto pojetí extremismu je velice široké, jedná se spíše o definici *“extrému”* než extremismu. Kuchta pak konkretizuje, že *“v rovině sociologické a kriminologické lze extremismus vymezit jako souhrn určitých sociálně patologických jevů, vytvářených více či méně organizovanými skupinami osob a příznivci těchto skupin, s dominujícím odmítáním základních hodnot, norem a způsobů chování platných v aktuální společnosti (...).Předmětem zájmu kriminologie budou takové konkrétní formy a projevy extremismu, které samy jsou již trestnými činy či alespoň sociálně patologickými jevy, tzn. porušením právních nebo sociálních norem.”*(Kuchta 2005:490). Dle Kuchty lze tedy pod extremismus řadit nejen trestné činy, ale i sociálně patologické jevy, kterými jsou porušovány sociální normy, což ještě více ztíží proces kriminalizace extremismu (obdobně k fenoménu přistupuje i například Alena Marešová). Kuchta dále dodává, že *”jde o projevy, které jsou morálně i společensky závadné, samy o sobě však nejsou trestné, které se vyskytují hromadně v delším časovém období se stabilními charakteristickými projevy”* (tamtéž). K tomuto lze poznamenat, že Kuchta pojímá extremismus opravdu široce a lze

³⁰ *“Hate crime koncept byl navržen organizacemi na ochranu lidských práv, jako například Anti-Defamation-League (ADL). Její modelový návrh zákona z roku 1981 předpokládal v “případě zločinů z nenávisti” možnost zvýšení trestní sazby u vybraných trestných činů až na trojnásobek.(...)Podle zákona o prevenci zločinů z nenávisti (Hate crime prevention act of 1999) je zločin z nenávisti definován jako trestný čin, při němž si útočník záměrně vybere oběť, nebo v případě majetkové trestné činnosti majetek, který je předmětem trestného činu z důvodu skutečné či domnělé rasy, barvy pleti, náboženství, národnostního či etnického původu, pohlaví, sexuální orientace či postižení”* (Herczeg 2007:9-11).

doplnit, že jednání, které lze považovat za extremismus v jeho pojetí ještě nemusí být samo o sobě trestné. Je obtížné posoudit, co přesně se myslí pod onou “hromadností” a “delším časovým úsekem”, jednalo by se pak v případě jednorázového např. žhářského útoku o extremismus, resp. extremistickou kriminalitu, potažmo extremistický trestný čin či nikoliv?

Jak bylo zmíněno, Josef Kuchta se i v dalším vydání této publikace, a sice *Základy kriminologie a trestní politiky* z roku 2012³¹ ve stejné kapitole zabývá stejným problémem. Co do diskuze kolem extremismu a co do jeho definice se text nemění. Tato neměnnost se ale týká například i kapitoly, zabývající se vývojovými trendy do budoucna, což je s ohledem na dlouhý časový úsek a na změny v trestněprávní úpravě poměrně překvapivé. Kapitola opět stojí na dvou zdrojích v té době více než deset let starých (Chmelík 2001, IKSP 1999), žádný zásadní přínos do diskuze Kuchta nepřináší. Autorka považuje za důležité v práci zmínit i tuto publikaci, neboť v období 2001 - 2012 došlo k mnoha změnám, které by právě Kuchta mohl a měl reflektovat, obzvláště pokud mluví o vývojových trendech v této oblasti. Jedná se ale o právnické publikace, účel má těžiště zřejmě jinde.

Akademická diskuze po roce 2010

Přestože není tato práce primárně zaměřena na popis či srovnání s konceptem *hate crime*, je nutné zmínit diskuzi, probíhající okolo obou konceptů především v kontextu kritiky konceptu extremismu či naopak jeho upřednostňování a obhajování ze strany odpůrců konceptu *hate crime*. Z oficiálních dokumentů lze vyčíst, že i MVČR se zabývá konceptem *hate crime* a v posledních letech jej zmiňuje minimálně jako reálnou alternativu či doplněk současného nastavení. Proto autorka zařazuje do této části práce i “diskuzi”, které proběhla mezi Klárou Kalibovou a Miroslavem Marešem v rámci jejich prací. Oba představují zajímavé myšlenky a úhly pohledu.

Koncept *hate crime* je poměrně často zmiňován, ospravedlňován či kritizován. Publikací, která pomyslně navazuje na Herczega a která se stala důležitou je práce **Kláry Kalibové** z roku 2011 **Násilí z nenávisti a média**. Příspěvek je součástí sborníku *Násilí z nenávisti, rasismus a média*. Jak nepsat černobíle o barevném světě. Kalibová je ředitelkou nevládní organizace InIUSTITITA, která poskytuje právní pomoc osobám vystaveným násilím z nenávisti. V příspěvku zkoumá vzájemné vazby mezi násilím z nenávisti, trestnou činností z nenávisti, extremistickým násilím, extremistickým násilím, které je zároveň násilím z nenávisti a mezi rasistickým násilím. Podrobuje kritice jednotlivé pojmy a načrtává jejich

³¹ Přestože se jedná o publikaci vydanou po roce 2010 a měla by být řazena až do další kapitoly, pro přehlednost a zachování návaznosti na předchozí vydání je řazena sem.

vzájemné souvztažnosti. Předkládá ucelený přehled terminologie a odůvodňuje užití jednotlivých pojmů. Kalibová se snaží o komplexní vyjasnění terminologie a konstruktivní kritiku. Svoji kritiku směřuje především proti termínu extremistické násilí, jehož používáním podle ní *“odkláníme také pozornost veřejnosti od příčin násilí z nenávisti. Vnímání problému se pak nepřesně polarizuje na problém mezi extremisty a napadenými představiteli menšin.”* (Kalibová 2011:13). Kritizuje také používání termínu rasistické násilí či násilí motivované národnostní, náboženskou či etnickou nesnášenlivostí, který podle ní *“implikuje, že napadení jsou pouze představitelé menšin. Jakkoli představitelé menšin jsou ohroženi násilím z nenávisti několikanásobně víckrát než představitelé většiny, nelze vyloučit napadení majority představitelem minority”* (tamtéž). Na základě tohoto tvrzení pak obhájí vhodnost použití termínu *hate crime*, resp. násilí z nenávisti, které je přesnější, výstižnější a které by se do budoucna mělo stát vše srozumitelným (tamtéž). Je třeba upozornit, že Kalibová říká, že v našem prostředí se pod pojmem extremistická trestná činnost rozumí činnost příznivců krajních politických skupin. Zde by bylo možné poukázat na nejasnost definování tohoto pojmu, někteří autoři mezi skupiny páchající extremistickou trestnou činností řadí například i nepolitické skupiny, jako náboženské sekty a další (srov. Chmelík 2001), nicméně s ohledem na ustálené vnímání extremismu jakožto extremismu politického, je možné u této terminologie zůstat. Podle Kalibové má násilí z nenávisti má různé podoby, a sice verbální incidenty, vyhrožování a vydírání, obtěžování, fyzické útoky, včetně těch, které končí smrtí, znásilnění, žhářské útoky, organizované pogromy a teroristické útoky (Kalibová 2011: 14). Vymezuje tedy z hlediska kriminalizace konkrétní jednání, které lze považovat za extremistické (nekriminalizuje trestné činy z nenávisti pomocí výčtu skutkových podstat jako jiní autoři z hlediska konceptu extremismu).

Velice důležitou studií, zpracovávající problematiku extremismu i *hate crime* je práce Miroslava Mareše, **Problematika Hate crime. Zahraniční zkušenosti a možnost aplikace tohoto přístupu v ČR s důrazem na trestné činy z nenávisti proti cizincům**³² z roku 2011. Jedná se o analýzu, zpracovanou pro MVČR, která má za cíl jednak představit a analyzovat problematiku *hate crime* v ČR, zaměřit se na různé přístupy ke konceptu *hate crime*, vymezit vývoj protiextremistické politiky v ČR *“s důrazem na problematiku označovanou ve vědecké a nevládní sféře jako hate crime (včetně vymezení relevantních trestných činů z tohoto pohledu)”*. Mareš podává také sérii doporučení pro ČR ve vztahu ke konceptu *hate crime* (Mareš 2011:3). Jako hlavní zdroj uvádí právě publikace Kláry Kalibové, jakožto expertky na

³² Dále jen název zkráceně „Problematika hate crime“.

problematiku *hate crime* (Kalibová 2011) a publikaci Trestné činy z nenávisti (srov. Herczeg 2008). Mareš představuje koncept *hate crime* a také jeho kritiku, která spočívá například v nejasnosti, nevymezenosti pojmu (srov. Moulisová 2008: 204), jeho problematické aplikaci v jiném prostředí než v prostředí jeho vzniku (USA) z důvodu jiných etnických, politických i historických problémů a v jeho problematické politicko-administrativní aplikaci případně i jako kombinace s jiným konceptem, která může prohloubit jeho nedostatky. Dále se jedná o kritiku konceptu z důvodu jeho “zvýhodňování” některých obětí. Aplikace konceptu může mít také negativní dopad na sebevnímání jednotlivých skupinových identit, které mohou posílit své zneprátení vůči ostatním skupinám díky dělení na skupiny v rámci kontextu konceptu *hate crime* (Mareš 2011: 9).

Mareš považuje současné nastavení systému za funkční s výhradami a v případném možném přechodu ke konceptu *hate crime* spatřuje naopak vážný zásah, který by narušil doposud fungující systém a doporučuje MVČR u tohoto konceptu setrvat. Koncept sám by měl “*vycházet z širšího posouzení činu podle dominantně podle motivace pachatele a okolností případu, umožňující jeho podřazení k extremistické činnosti*” (Mareš 2011:37). “*Koncept extremismu je v ČR vžitý a je tradičně pevnou součástí vládní politiky, specificky pak resortní politiky ministerstva vnitra a policie ČR. Dále je uplatňován i u zpravodajských služeb, v resortu obrany a v dalších oblastech.*” (Mareš 2011:35). Mareš se věnuje především praktickým aspektům otázky možného použití konceptu *hate crime* v českém prostředí. Dosavadní koncept kriminality s extremistickým podtextem podle Mareše umožňuje kombinování s konceptem *hate crime*. “*V této souvislosti je i některé trestné činy, které byly spáchány tak, že by zapadaly do konceptu hate crime, ale nebyly tak odsouzeny, možné alespoň evidovat v rámci kriminality s extremistickým podtextem.*” (Mareš 2011:37).

Hlavní bod kritiky současného nastavení směřuje Mareš vůči statistikám, které jsou nepřesné. Doporučuje ve statistikách oddělit trestnou činnost páchanou extremisty od trestné činnosti páchané “běžnými občany” a pro upřesnění pracovat s pojmem “trestné činy s kolektivní předsudečnou motivací” (Mareš 2011:40). Dále pak zastává názor, že koncept *hate crime* by bylo možné do budoucna využívat především ke zpřesnění statistik v případě, že trestný čin nespáchá osoba spojená s extremistickou scénou a jedná se o trestný čin souzený jak podle samostatných skutkových podstat, tak podle specifických skutkových podstat či přitěžujících okolností na základě vymezení trestných činů podle přístupu *hate crime* (Mareš 2011:37). Mareš dále poukazuje na skutečnost, že současné nastavení protiextremistické politiky v sobě de facto obsahuje i to, co lze řadit pod pojem *hate crime* a dodává, že postihováno je stejně tak i to, co spadá pod koncept *hate crime* (Mareš 2011: 30 - 35).

Demonstruje konkrétní příklady dobré a špatné praxe konceptu extremistické kriminality, kde je jasně vidět právě jeden z nejzásadnějších momentů kritiky celého konceptu (srov. také Kalibová 2012, Holas 2014 a další). Marešova analýza Problematika hate crime se stala jedním z textů, které iniciovaly diskuzi ohledně konceptu *hate crime*. Mareš jasně vyjadřuje svoji skepsi vůči tomuto konceptu a doporučuje MVČR držet se zavedeného konceptu extremismu.

Organizace InIUSTITIA na Marešovu analýzu reagovala vydáním **Stanoviska_In IUSTITIA, o.s., k textu doc. JUDr. PhDr. Miroslava Mareše, PhD., Problematika Hate Crime**. Zahraniční zkušenosti a možnost aplikace tohoto přístupu v ČR s důrazem na trestné činy z nenávisti proti cizincům opět v roce 2012, které zpracovala Klára Kalibová. Kalibová zastává názor, že není na místě vyloučit koncept *hate crime*, ať již z jakéhokoliv důvodu, ba naopak je třeba jej vyzdvihnout - odmítat koncept *hate crime* je podle Kalibové krátkozraké. *“Důsledky takového přístupu povedou ke kriminalizaci, a současně také prevenci, pouze té trestné činnosti, kterou budou páchat tzv. extremisté, nikoli adekvátně pak k trestné činnosti s národnostní, rasistickou, náboženskou, homofobní, třídní či podobnou jinou pohnutkou páchané neextremisty.”* (Kalibová 2012). Kalibová tedy podrobuje kritice samotnou podstatu procesu kriminalizace extremismu, kdy je v rámci současného nastavení nutné zkoumat „zakotvení“ pachatele v rámci extremistické organizace. Dalším aspektem, kterým Kalibová obhájí koncept *hate crime* je pak větší srozumitelnost konceptu a to především pro orgány činné v trestním řízení. Kalibová upozorňuje také na skutečnost, že především pro soudy a státní zastupitelství je koncept extremismu vzdálený a že policie se jej drží především díky intenzivní aktivitě MVČR.

Opět se zde objevuje jeden ze základních momentů, který provází koncept extremismu, resp. extremistické kriminality po celou sledovanou odbornou diskuzi, jedná se o problematiku vytváření „seznamů extremistů“ a celkového přístupu ke kriminalizaci na základě příslušnosti či nepřislušnosti k danému hnutí, považovanému za extremistické. Kalibová se, obdobně jako Strmiska a další autoři, staví velice kriticky k vytváření těchto soupisů, stejně tak vůči dělení pachatelů na „extremisty“ a „neextremisty“. K tomu poznamenává, že *„(...) extremistou totiž není ten, kdo je aktivní nějakém tzv. extremistickém hnutí, ale ten, kdo drží extremistické postoje, čili je příchýlný k akceptaci a následné podpoře a propagaci rasistických, antisemitských, islámofobních, homofobních a jiných postojů nesnášenlivosti, a jedná dle nich. Pokud budeme trvat na rozdělování pachatelů trestné činnosti z nenávisti na extremisty a neextremisty, budeme de facto kriminalizovat členství osob v některém hnutí.”* (Kalibová 2012). K tomuto lze odkázat na příspěvky autorů výše

zmíněných, kteří se shodují, že “onálepkování” skupin jako extremistických je nepřiměřená diskvalifikace politických soupeřů a dále pak že nelze soudit jednotlivce rozdílně v případě jeho příslušnosti a nepříslušnosti k “extremistické skupině”. Je důležité, že Kalibová poukazuje na míru, se kterou proniká koncept násilí z nenávisti jak do právní praxe, tak do oblasti vědy či činnosti nevládního sektoru. Česká republika má sama určité závazky na mezinárodní úrovni, které počítají s aplikací konceptu násilí z nenávisti právě s ohledem na ochranu těchto závazků. Kalibová tedy uvádí poměrně velké množství argumentů ve prospěch konceptu *hate crime*, mnoho z nich pochází například již z úst Strmisky, Herczega a dalších.

Jedním z výrazných expertů, zabývajících se extremismem na pomyslném pomezí politologie a práva je **Štěpán Výborný**, absolvent Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity. Výborný se v roce 2012 ve své publikaci **Nenávistný internet a právo** zabývá primárně pojmem *hate speech*, tedy nenávistnými projevy, které lze však řadit po širší kategorii pojmu *hate crime*. Výborný navazuje především na Mareše a Herczega, co do vymezení pojmů a otevírá další bod diskuze, který se netýká přímo konceptualizace extremismu, ale úzce s ní souvisí a proto si autorka dovoluje i jeho publikace řadit do tohoto výčtu. Výborný se totiž detailně věnuje nenávistným projevům a bere v potaz současný vývoj. Například Chmelík je v tomto ohledu o několik (desítek) let “pozadu”. Je nutné zkoumat jak extremismus, tak *hate crime*, případně zde zmíněnou problematiku *hate speech* v aktuálním kontextu! To je jeden z přínosů této publikace do diskuze. Dalším přínosem je vyvážené propojení poznatků politologie a práva. Výborný upozorňuje na mezeru ve výzkumu, problematice *hate speech* je navzdory její aktuálnosti věnována velmi malá pozornost a Výborný sám vychází z publikace Herczega Trestné činy z nenávisti z roku 2008. Výborný se kloní k úpravě/přesměrování terminologie. Nenávisti jsou motivovány téměř všechny trestné činy, výraz *hate crime* je tedy nepřesný. Podle Výborného by bylo přesnější “*pracovat s anglickým termínem bias nebo českým ekvivalentem predsudek či předpojatost, s nímž je v zahraniční literatuře operováno jako se synonymem k pojmu hate*” (Výborný 2012b: 20). Výborný na tuto knihu navázal další klíčovou publikací, jejímž spoluautorem je Miroslav Mareš, jedná se o knihu *Militantní demokracie ve střední Evropě*.

Spolu se Štěpánem Výborným se Miroslav Mareš v roce 2013 podílel na publikaci **Militantní demokracie ve střední Evropě**, kde se oba autoři zabývají otázkou tzv. militantní, resp. bránící se demokracie. Problematika je nahlížena jak z politologického, tak právního pohledu, což vytváří komplexnější pohled. Proč je tato kniha relevantní z hlediska diskuze kolem extremismu? Samotný koncept militantní demokracie spočívá v nastavení určitých mechanismů, pomocí kterých se tak která země může účinně bránit proti

extremistům. Nutně je tím zasažena některá ze svobod, které stát garantuje. Nejčastěji bývá omezena svoboda projevu, dále pak svoboda sdružování a svoboda shromažďování. Mareš a Výborný definují militantní demokracii jako demokracii, která *“vystupuje ofenzivně pomocí právních, mocenských a diskurzivních nástrojů proti svým ideovým nepřátelům uvnitř systému, a to ještě předtím, než tito nepřátelé iniciují naplnění hlavních hrozeb, které z jejich existence vyplývají, především závažného narušení stability režimu či jeho zničení”* (Mareš a Výborný 2013:15). V knize se autoři snaží nahlížet toto omezení jak z hlediska práva (trestního i ústavního), tak z hlediska politologického s tím, že z hlediska výzkumu extremismu je důležité zmínit především komplexní pohled autorů na nástroje, které demokracie může používat v boji proti extremismu. Pohled autorů na protiextremistickou politiku je velice komplexní, vycházející se zahraničních zkušeností, představuje důležitý vhled do možností, která má stát při potírání extremismu. Autoři extremismus ani extremistickou kriminalitu nijak nedefinují. Především komparativní část knihy, kde Mareš a Výborný srovnávají úroveň militantní demokracie v evropských zemích, může sloužit jako vhodný zdroj pro další autory, kteří z knihy čerpají a upozorňují, že přestože by neměly být do konceptu bránící se demokracie zahrnovány, jsou v knize diskutovány také normy trestního práva, postihující nenávistně motivovanou kriminalitu (Mareš a Výborný 2013:9). Autoři se tak snaží o náhled na problematiku jak perspektivnou konceptu extremismu, tak z hlediska *hate crime*.

Pro úplnost považuje autorka za přínosné zmínit čistě kriminologický pohled na problematiku extremismu, proto zde bude krátce představena práce **Barbory Vegrichtové** z roku 2013 **Extremismus a společnost**. Odkazuje se na Danicse a oficiální definice MVČR a BIS. Obdobně jako Danics, tak i Vegrichtová se dívá kriticky na koncept extremismu v rámci kriminologie a to především na jeho problematické právní zakotvení a zároveň dodává, že definice MVČR a BIS jsou dostatečné a splňují svůj účel (Vegrichtová 2013: 14), což nekoresponduje s názory těch autorů, kteří jsou k současnému nastavení kritičtí.

Jednou z novějších publikací, věnující se mimo jiné problematice extremismu je příspěvek **Jakuba Holase** v **Kriminologii** z roku 2014 (jedná se o první vydání, proto není možné srovnání jako u ostatních kriminologických a právních publikací). Extremismu je zde věnována celá kapitola s tím, že autor přináší některé vlastní myšlenky, na rozdíl od některých autorů, kteří pouze “kompilují” svá či cizí díla. Jakub Holas se při definování pojmu extremismus v roce 2014 drží definice, používané bezpečnostními složkami ČR, a sice definicí Ministerstva vnitra z roku 2003, která byla uvedena ve *Zprávě o problematice extremismu na území České republiky v roce 2002*. Za extremismus jsou tedy považovány

“vyhraněné ideologické postoje, které vybočují z ústavních, zákonných norem, vyznačují se prvky netolerance, a útočí proti základním demokratickým ústavním principům, jak jsou definovány v českém ústavním pořádku”(Holas 2014: 354). Jakub Holas podrobuje kritice jak koncept extremismu, tak ale i koncept *hate crime*, který představuje (na rozdíl například od Herczega) jako “konkurenční koncept”. Holas upozorňuje na problémy, spojené s praktickou aplikací konceptu extremismu. Často se stává, že není možné určit, zda pachatel byl či nebyl členem té či oné extremistické skupiny či naopak situace, kdy existuje prokazatelné spojení mezi pachatelem trestného činu a extremistickou skupinou, nicméně charakter trestného činu nenese extremistický náboj (Holas 2014:369). Holas tak opět otevírá diskuzi tím, že ukazuje na problémy. Nicméně i koncept *hate crime* podrobuje kritice. Problematickým shledává, stejně jako Výborný, pojem “nenávist” - téměř každý zločin je motivován nenávistí a nemusí se apriori jednat o *hate crime*. Holas pak mluví, stejně jako Mareš, o “biased” crime, tedy “trestné činy s předsudečnou motivací”³³ (Holas 2014:369).

³³ Za zmínku a pro srovnání stojí starší publikace Kriminologie od právníckého kolektivu autorů (Novotný a Zapletal a kol.), z roku 2001. Zapletal zde pracuje s pojmem “zločiny ze zaujatosti” (odkazuje se na německého autora H. Schneidera). Oběti jsou napadány kvůli předsudkům, pramenícím z jejich odlišnosti vůči majoritě. Jedná se o předsudky vztahující se k rase, náboženství, pohlaví, sexuální orientace či etnické příslušnosti (Novotný a Zapletal a kol 2001: 275). Zapletal v roce 2001 tedy vůbec nepracuje s pojmy jako extremismus nebo radikalismus, soustředí se pouze za zločiny ze zaujatosti. Jedná se o koncept “biased crime”, kterému se autoři věnují velice často v současné diskuzi (srov. Mareš a Výborný 2013, Výborný 2012, Holas 2014). Ve druhém vydání stejné publikace nedochází k žádné změně co se terminologie týče (Novotný a Zapletal a kol 2004:282).

8 Kriminalizace extremismu

Jak kriminalizovat extremismus? V právním a demokratickém státě je ukládání trestů podřízeno (nejen) zásadě *nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege*, tedy není trestného činu bez zákona a není trestu bez zákona. Od devadesátých let se právní vědci (často za pomoci sociálních vědců, jakož soudních znalců) pokoušejí definovat trestné činy, které by bylo možné podřadit pod pomyslnou hlavičku extremismu a tedy aby bylo možné je pak na tomto základě trestat. Z určitého úhlu pohledu na kriminalizaci nahlížet také jako na proces, kdy jsou sekuritizovány některé, byť domnělé, hrozby plynoucí z existence některých skupin. Celé hnutí může být kriminalizováno tehdy, jsou-li sekuritizovány základní myšlenky, ke kterým se hlásí nebo ty myšlenky, které jsou mu přiřazeny. Může to být případ například vydávání seznamů extremistických organizací, které de facto kriminalizují členství v některých hnutích. Vymezení toho, co lze považovat za trestné z důvodu extremismu se může realizovat buď výslovně, nebo pomocí specifických skutkových podstat pojímaných jako extremistických ne přímo v zákoně, ale v koncepčních oficiálních dokumentech (Mareš 2015). Výslovně je extremismus definován například v trestním zákoně na Slovensku, v České republice se naopak jedná o definování skutkových podstat v oficiálních dokumentech.

Protože cílem práce je poskytnout komplexní pohled na fenomén extremismu, představí autorka nejen vymezení v oficiálních koncepčních dokumentech, ale i vymezení těchto skutkových podstat tak, jak je pojímají jednotliví experti na extremismus z řad politologů a kriminologů, právníků. Bude zkoumáno, do jaké míry se tato jednotlivá pojetí liší a to i s ohledem na novely trestního zákona či trestního zákoníku. Různým pohledům na kriminalizaci extremismu se v poslední době věnuje mnoho prostoru v médiích a na sociálních sítích, nicméně nejen z důvodu předpokládaného rozsahu práce, ale i z důvodu relevance informací a dalších, nebude tomuto úhlu nahlížení extremismu věnován v tomto textu prostor.

8.1 Úvod do problematiky vývoje trestněprávních předpisů z hlediska postihu extremistického jednání

Zásadním úkolem každého státu je ochrana obyvatel a tedy stanovení určitého zakázaného jednání, které je pro obyvatele, resp. pro stát a jeho ústavnost nebezpečné. To se však musí dít v rámci určitých mantinelů a za pomoci vhodných mechanismů. Nejzásadnější roli v tomto procesu hraje právo ústavní, nicméně odvětvím, které normy ústavního práva

konkretizuje a “převádí do právní praxe” je právo trestní. Právě trestní právo (hmotné) definuje, které jednání lze považovat za trestné a jaký trest za ně lze uložit. Trestat lze pouze ty trestné činy, které jsou uvedeny v zákoně (Černý 2008:141).

V historii Československa lze nalézt například zákon na ochranu republiky č. 50/1923, který obsahoval ty skutkové podstaty, které měly svým naplněním ohrožovat základní atributy státu. Tyto byly pak definovány jako ústava, hlavní ústavní činitelé a území (Kallab 1935: 134). Kriminalizace toho kterého jednání je tedy především záležitostí kontextu a aktuálního diskurzu, politické situace a samozřejmě, a to především, aktuální úrovně sekuritizace toho kterého jednání. Trestný byl v době tzv. první republiky například návrat člena Habsbursko-Lotrinské dynastie do Československa, neboť by tím dle tehdejšího diskurzu byl ohrožen základní atribut státu, tedy ústava. Každý stát se snaží určitým způsobem zakotvit do svých právních norem možnost postihu jednání, které považuje za nebezpečné, které představuje hrozbu (srov. Černý 2008:141). Způsob, jakým toto provede a jakým toto jednání definuje a tvrdost případného trestu je v gesci zákonodárců každého státu, jedná se o jiné prostředí, jinou historii, kulturu a jiné ústavní zvyklosti. Na základě zvážení těchto předpokladů pak stát definuje jednání, které považuje za trestné a které ohrožuje chráněný zájem, tedy například právě ústavnost a z ní plynoucí práva a svobody jednotlivců. Je třeba dodat, že v legislativním procesu hraje důležitou roli velké množství aktérů. Autorka považuje za podmětné zdůraznit především roli médií ve vytváření požadavků na změny trestního zákoníku (především se jedná o kriminalizaci do té doby nekriminalizovaného jednání a samozřejmě zpřísnění sankcí)³⁴.

V následujících dvou podkapitolách bude stručně představen vývoj trestního zákona a trestního zákoníku především s ohledem na vývoj v oblasti tzv. „rasového motivu“, což umožní vzájemné srovnání přístupů ke kriminalizaci extremistického jednání v rámci více časových období v další kapitole.

Vývoj trestního zákona s ohledem na postih extremisticky motivovaného jednání

Trestní zákon z roku 1961 (zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, dále jen trestní zákon) byl platným předpisem až do roku 2009. Přestože došlo k mnoha modifikacím, především pak po roce 1989, resp. 1993 (slovenský trestní zákon, vzešlý z československého je platný od roku 1995), až do nabytí účinnosti trestního zákoníku v roce 2010 byly trestné

³⁴ Ščerba například zastává názor, že není třeba dalších změn v trestním zákoníku, protože konkrétně u trestných činů proti životu a zdraví brutalita pachatelů nestoupá, jedná se o obraz vytvářený médii. Říká, že představa o nárůstu násilné kriminality je mylná a dokládá to grafem zpracovaným z dat trestní justice do roku 2011 (srov. Ščerba 2013: 198 - 207).

činy uspořádány odlišně, což lze považovat za nejviditelnější rozdíl a neméně důležitý. V trestním zákoně zůstalo socialistické řazení hlav, počínající symbolicky trestnými činy proti republice. Byly zde jednoznačně upřednostňovány zájmy státu před zájmy jednotlivce. Oproti tomu trestní zákoník má trestné činy proti životu na prvním místě. Definitivně se tak naše trestní právo vyvázalo ze “socialistické” minulosti až poměrně nedávno (srov. Kuklík 2009: 409). Změny provedené nejen v trestním zákoně po roce 1989, resp. 1993 byly naprosto zásadní, alespoň co do charakteru kriminalizace jednání, které bylo perzekuováno komunistickým režimem.

V průběhu devadesátých let docházelo k postupnému vývoji předpisu. S tím, jak se nastavil koncept extremismu a převedl se do praxe, nedošlo v trestním zákoně k implementaci žádných taxativně vymezených a definovaných extremistických trestných činů. To ovšem neznamenalo, že by k vývoji v této oblasti nedocházelo. Nejzřetelněji je tento vývoj vidět nejspíše na vývoji kvalifikovaných skutkových podstat některých trestných činů, které implikují určitý nenávistný, resp. rasový či extremistický motiv³⁵. Pro nastínění charakteru vývoje bude pozornost soustředěna právě na vývoj s ohledem na „rasový motiv“ u některých trestných činů. Výrazně je vidět posun od socialistického zákona v postupném přidávání “rasového motivu” do znaků kvalifikovaných skutkových podstat některých činů. Již v roce 1990 se například objevuje rasový motiv v §222 odst. 2 písm. b) u těžkého ublížení na zdraví spáchaného *“na jiném pro jeho politické přesvědčení, národnost, rasu, vyznání nebo proto, že je bez vyznání”* (Zákon č. 175/1990 Sb. zákon, kterým se mění a doplňuje trestní zákon).

Rasový motiv byl postupně doplňován do dílčích skutkových podstat některých trestných činů a zároveň byla tato formulace postupně rozšiřována a obohacována o další motivy, reprezentující různé chráněné zájmy. V roce 1995 byl další novelou trestního zákona například doplněn „rasový motiv“ i u trestného činu vraždy. Jedná se pak o kvalifikovanou skutkovou podstatu vraždy podle §219 Odst. 2 písm. g) postihující situaci, kdy vraždu pachatel spáchá *“na jiném pro jeho rasu, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je bez vyznání”* (zákon č. 152/1995 Sb.). Není bez zajímavosti, že právě v roce 1995 došlo k rasové vraždě Tibora Berkiho, Roma, ve Žďáru nad Sázavou. V tomto roce se také “nastartovala” diskuze nad podstatou extremismu a nad možnostmi kriminalizace tohoto jednání jak na půdě akademické, tak na půdě státních institucí.

³⁵ Autorka v práci pracuje s pojmem “rasový motiv“, přesto je nutné upozornit, že alternativně k němu lze použít i pojem extremistický motiv (Mareš 2011: 33).

Dalším důležitým krokem byla následně novela trestního zákona, která nabyla účinnosti v roce 2002. Dochází jednak ke zpřísnění, ale i k rozšíření skutkových podstat některých trestných činů s tím, že se zde nově objevuje příslušnost k etnické skupině jako část kvalifikované skutkové podstaty, tedy jakési zpřísnění postihu, pokud dojde k její naplnění. Například tedy opět u trestného činu vraždy podle § 219 odst. 2 písm. g) *na jiném pro jeho rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je bez vyznání* (do té doby *na základě rasy, národnosti, politického přesvědčení, vyznání nebo proto, že je bez vyznání*). Pachatel tohoto trestného činu může být navíc nově odsouzen až k výjimečnému trestu odnětí svobody (zákon č. 134/2002Sb.).

S ohledem na události teroristických útoků nejen v roce 2001, ale především s ohledem na evropské tragédie z roku 2004, byla v roce 2004 přijata novela, zákon č. 537/2004 Sb., který v §95 zakotvuje v českém prostředí poprvé trestný čin teroristický útok (zákon č. 537/2004 Sb.). Důvodová zpráva k tomuto uvádí, že navrhuje *“formulovat nově skutkovou podstatu trestného činu teroristický útok, která nebude zaměřena úzce jen na ochranu státního zřízení republiky, ale bude chránit především obecné demokratické principy, jsou-li napadány kýmkoli na území naší republiky (...). Nová skutková podstata chrání v nejširší míře uvedené principy proti jakékoli formě jednání, mající povahu teroristických činů“* (Důvodová zpráva k zákonu č.537/2004 Sb.). Zajímavé je, že žádná z institucí, která autorka v práci srovnává neřadí teroristický útok pod hlavičku extremistických trestných činů. Obdobně, jako se vyvíjí skutkové podstaty trestných činů, lze sledovat vývoj i u ustanovení věnující se přitěžujícím okolnostem. Tyto například neobsahovaly „rasový motiv“ až do znění nového trestního zákoníku.

Již od roku 1996 se pracovalo na reformě trestního zákona s ohledem na zásady demokratické společnosti. Vládní návrh nového trestního zákona byl dokončován postupně od roku 2003 na Ministerstvu spravedlnosti a tento návrh byl schválen oběma komorami Parlamentu na pomezí let 2008 a 2009 (Vantuch 2009).

Vývoj trestní zákoníku s ohledem na postih extremisticky motivovaného jednání

Trestní zákoník byl vyhlášen pod zákonem č. 40/2009 Sb. ve Sbírce zákonů s tím, že se jedná o završení dlouhodobého procesu rekodifikace trestního práva (hmotného). Přestože navazuje na mnohokrát novelizovaný trestní zákon, je sám o sobě zcela novou kodifikací, nikoliv pouze shrnutí zmíněných novelizací, které bezesporu posunuly především v 90. letech celé trestní právo hmotné ze socialismu směrem k demokracii (Hulán 2010). S ohledem na rozsah práce není možné představit všechny důležité změny v trestním zákoníku, nicméně

alespoň základní změny uvést považuje autorka za nutné opět především s ohledem na „extremistický motiv“.

Při posuzování trestní odpovědnosti toho kterého trestného činu je nutné zohledňovat jeho „společenskou škodlivost“. Vzhledem k povaze extremistických trestných činů je důležité zmínit, že *“společenská škodlivost činu je určována zejména významem chráněného zájmu, který byl činem dotčen, způsobem provedení činu a jeho následky, okolnostmi, za kterých byl čin spáchán, osobou pachatele, mírou jeho zavinění a jeho pohnutkou. Pokud je čin společensky škodlivý, avšak nejsou naplněny znaky některé skutkové podstaty, nejedná se o trestný čin. Pouze v případě, že zákonodárce provede novelu trestního zákoníku a určité jednání podřadí pod skutkovou podstatu nového trestného činu, je možné trestní stíhání osob pro takový trestný čin”* (Vantuch 2009). V případě některých extremistických trestných činů, které jsou nyní zařazeny nově do zákona, je to tento případ.

Trestní zákoník opět rozšiřuje trestné činy, kde je možné nalézt „rasový motiv“ v kvalifikované skutkové podstatě. Jedná se například o útok proti lidskosti, které ho se podle § 401 odst. 1 písm. e trestního zákoníku pachatel dopouští *„perzekucí skupiny obyvatelstva na politickém, rasovém, národnostním, etnickém, kulturním nebo náboženském základě, z důvodu pohlaví nebo z jiného podobného důvodu“* (Trestní zákoník 2009). Za zmínku stojí také trestný čin porušení tajemství listin a jiných dokumentů uchovávaných v soukromí, kdy je v kvalifikované skutkové podstatě §183 odst. 3 písm. b) obsažen „rasový motiv“ tehdy, *“spáchá-li takový čin vůči jinému pro jeho skutečnou nebo domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je skutečně nebo domněle bez vyznání”* (Trestní zákoník 2009). Tento předpis navíc nově obsahuje „rasový motiv“ i v kvalifikovaných skutkových podstatách některých dalších trestných činů, jsou jimi například trestné činy zbavení osobní svobody, omezení osobní svobody, zneužití pravomoci úřední osoby, zavlčení a některé další vojenské trestné činy (Zpěvák 2013). Obdobných rozšíření je možné nalézt více³⁶. Autorka však nepovažuje za nutné, rozvádět tuto problematiku hlouběji, neboť sama analýza jednotlivých úprav tohoto předpisu by byla nesmírně náročná.

Zajímavé je se podívat na znění nejen některých skutkových podstat, podřaditelných pod extremismus, ale také na znění přitěžujících okolností. „Rasový motiv“ se v přitěžujících okolnostech objevuje vůbec poprvé právě až v trestním zákoníku. V ustanovení §42, popisující přitěžující okolnosti jsou vyjmenovány tyto jako okolnosti trestných činů,

³⁶ K tomuto více také Zpěvák 2013.

spáchaných *“ze ziskuchtivosti, z pomsty, z národnostní, rasové, etnické, náboženské, třídní či jiné podobné nenávisti nebo z jiné zvlášť zavrženíhodné pohnutky”* (Trestní zákoník 2009).

Tento předpis byl zatím jednou novelizován, a to zákonem č.306/2009 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. Došlo k dílčím úpravám některých ustanovení, pro účely práce je dostačující uvést, že došlo ke zpřísnění některých trestných činů, u kterých se v kvalifikované skutkové podstatě objevuje „rasový motiv“, jako například § 149 odst. 4 mučení a jiné nelidské a kruté zacházení, § 170 odst. 3 zbavení osobní svobody a některé další vojenské trestné činy (více srov. Zpěvák 2013).

8.2 Kriminalizace extremismu vybranými státními institucemi

V kapitole věnující se konceptualizaci extremismu státními institucemi byla představena role vybraných státních institucí v protiextremistické politice a bylo představeno jejich vnímání a pojmání fenoménu extremismu. Tato kapitola se zaměřuje na kriminalizaci extremistického jednání z právního pohledu, resp. snaží se zasadit to jednání, které je podle jednotlivých institucí vnímáno jako extremistické, do právního kontextu, tedy nalézt odraz tohoto jednání v zakotvení v platných právních předpisech. Kapitola má za cíl představit pojmání kriminalizace extremismu z pohledu již zmíněných institucí (Policie ČR, MVČR, NSZ, BIS) a dále pak na praktickém příkladu ukázat, jak se vzájemně liší/ shodují jejich přístupy. Důležité je také sledovat, do jaké míry tyto dokumenty reflektují aktuální změny zákona, tedy zda jejich pojetí těchto trestných činů odpovídá znění v právních předpisech.

Pro přehledné nastínění problematiky a srovnání jednotlivých přístupů byla sestavena tabulka, která shrnuje výčty trestných činů, které ta která organizace řadí pod extremistické trestné činy či obdobný pojem. Bude ukazovat jednak možnou proměnlivost přístupů různých institucí v čase a dále pak případné terminologické nejasnosti.³⁷ Pro analýzu byly vybrány ty dokumenty, se kterými bylo pracováno v předchozí kapitole, případně některé další, zabývající se problematikou kriminalizace extremismu. Jedná se jednak o Zprávu o problematice extremismu na území České republiky v roce 2002, dále pak o dva pokyny obecné povahy NSZ. Těmto dokumentům byla věnována pozornost v předchozí kapitole. Pro srovnání byl do tabulky zařazen i dokument Odboru bezpečnostní politiky MVČR Stanovisko k výkladu skutkových podstat trestných činů páchaných pravicovými extremisty a problémům souvisejícím s jejich dokazováním, které je vhodným doplněním kapitoly. Cílem tabulky je především srovnat vývoj pojmání kriminalizace extremismu v podání čtyř dokumentů, které byly buď již stručně představeny v předchozí kapitole, nebo které budou představeny níže.

³⁷ K tomuto vždy viz příslušné komentáře níže.

Ministerstvo vnitra ČR představuje jednání, které lze v jeho pojetí považovat za extremistické ve zmíněné Zprávě o problematice extremismu na území České republiky v roce 2002. Ministerstvo vnitra v této zprávě taxativně vymezuje trestné činy s extremistickým podtextem. Úplný výčet je uveden v Tabulce č. 1 níže. Není bez zajímavosti, že ke znění nové trestně právní úpravy nedošlo co do kriminalizace extremismu v rámci oficiálního přístupu MVČR k žádným změnám, stále je aktuální přístup z roku 2002, resp. 2003 uvedený ve zmíněném dokumentu. Na tento pak je v dalších dokumentech odkazováno. Toto pojetí extremistických trestných činů se přenáší i do dalších dokumentů, které na zprávu navazují a odkazuje na něj i Policie ČR (Policie ČR 2016). Nutno upozornit, že některé názvy trestných činů plně neodpovídají v současnosti účinnému trestnímu zákoníku č. 40/2009 Sb., který oproti trestnímu zákonu přidává další skutkové podstaty, které by bylo zřejmě vhodné k tomuto výčtu dodat, na tento nedostatek upozorňuje například také Mareš (srov. Mareš 2011). Jednat by se mohlo především o §§ 403, 404, 405 nebo by bylo možné konkretizovat některé kvalifikované skutkové podstaty, jako to dělají někteří autoři, kteří budou zmíněni níže.

Odbor bezpečnostní politiky MVČR zpracoval v roce 2007 Stanovisko k výkladu skutkových podstat trestných činů páchaných pravicovými extremisty a problémům souvisejícím s jejich dokazováním, kde vymezuje konkrétní skutkové podstaty extremistických trestných činů. Jak vyplývá z kontextu textu, zaměřuje se pouze na extremistické trestné činy, páchané pravicovými extremisty, nicméně pro účely této práce je jeho zařazení do výčtu vhodné. Výčet trestných činů, které jsou považovány za extremistické, je uveden v Tabulce č. 1. Autorka považuje zmínění tohoto výčtu za důležité, neboť si zde můžeme všimnout i trestných činů proti hospodářské soustavě (nyní hospodářské trestné činy), které obvykle nebývají podřazovány pod extremismus. Právě tento dokument ukazuje, že ne vždy je automatické vycházet z oficiálních a uznávaných dokumentů v rámci jedné instituce (srov. Zpráva o extremismus v ČR za rok 2002).

Policie ČR sama dle výzkumu autorky ve svých dokumentech extremismus přímo nekriminalizuje, pouze odkazuje na přístup MVČR (informace ze stránek PČR). Zde je na místě přejít k přístupu, který k problematice volí (stejně jako Policie ČR orgán činný v trestním řízení) Nejvyšší státní zastupitelství. Zde je možné také odkázat na policejní statistiky, které tyto trestné činy monitorují.

Nejvyšší státní zastupitelství se k problematice vyjadřuje poměrně podrobně a to ve dvou pokynech obecné povahy, z nichž jeden reflektuje realitu ještě trestního zákona, druhý se pak již zaměřuje na trestní zákoník. NSZ se striktně drží své terminologie, a sice nepracuje s pojmy jako extremistická kriminalita, ale čistě s formulací „trestné činy spáchané z

nenávistné pohnutky, spočívající v rasové, národnostní, náboženské a jiné nenávisti“. V Pokynu obecné povahy NSZ č. 1/2008, účinném do konce roku 2009, v článku 72 taxativně vymezuje trestné činy spáchané z nenávistné pohnutky, spočívající v rasové, národnostní, náboženské a jiné nenávisti. Pozdější dílčí úpravy pokynu se znění článku č. 72 nedotkly. Seznam těchto trestných činů je uveden Tabulce č. 1. Důležité je, že tento pokyn obecné povahy navíc stanovil, že z nenávistné pohnutky mohou být spáchány i jiné trestné činy, kde tato pohnutka není znakem skutkové podstaty (srov. pokyn obecné povahy NSZ č. 1/2008). To znamená, že podle NZS je za trestný čin, spáchaný z nenávistné pohnutky možno považovat i takové jednání u kterých skutková podstata nenávistnou pohnutku nepředpokládá. S tím jak došlo k novele trestně právní úpravy trestního zákona a s ohledem na trestní zákoník reagovalo Nejvyšší státní zastupitelství vydáním pokynu obecné povahy č. 8/2009, o trestním řízení, kde v článku č. 73 (v poznámce pod čarou č. 297) opět definuje ty trestné činy, které byly spáchány z nenávistné pohnutky, spočívající v rasové, národnostní, náboženské a jiné nenávisti. V dokumentu je však uvedeno, že zkoumanou kriminalitou motivovanou rasovou, národnostní nebo jinou sociální nenávistí lze rozumět právě kriminalitu s extremistickým podtextem. Jedná se opět o taxativní výčet skutkových postát, resp. §§ (stejně jako výše budou uvedeny konkrétní názvy skutkových podstat). Pozdější dílčí úpravy pokynu se znění článku č. 73 nedotkly. Tento seznam je opět možné nalézt v Tabulce č. 1.

Bezpečnostní informační služba sama o sobě podobně jako Policie ČR extremismus nekriminalizuje pomocí výčtu skutkových podstat, pouze deklaruje, že vystupuje proti jednání, které směřuje proti demokracii a ústavnosti. Na svých stránkách také upozorňuje, že *“si je při své činnosti vědoma, že jde o velmi širokou, různorodou a proměnlivou oblast aktivit, jejíž sledování je mimo jiné značně náročné na pečlivé rozlišování mezi legitimním uplatňováním občanských ústavních práv a činnostmi namířenými buď přímo, nebo ve svém důsledku proti demokratickým základům a ústavnímu pořádku ČR.”* (BIS 2016). Kriminalizaci určitého jednání pomocí skutkových podstat trestných činů se tedy BIS nevěnuje, nicméně z určitého úhlu pohledu lze zmínit kriminalizaci určitých skupin, kterou lze provést pomocí seznamu extremistických organizací, které MVČR ve spolupráci s BIS poprvé vydalo v roce 1995 a které vyvolalo velkou diskuzi.

Srovnání přístupů státních institucí ke kriminalizaci extremistického jednání v reflexi právních předpisů

V této kapitole bude prakticky představena kriminalizace extremismu s ohledem na reflexi trestního zákona a trestního zákoníku s využitím některých dokumentů zmíněných institucí. Kapitola je rozdělena do dvou oddílů, jeden reflektuje znění trestního zákona, druhý pracuje s trestním zákoníkem. Cílem je představit směr, jakým se kriminalizace extremismu vyvíjela a nastínit základní rozdíly mezi pojetím jednotlivých institucí s ohledem na vývoj terminologie, spojené s fenoménem extremistické kriminality.

Při vzájemném srovnání skutkových podstat, které jsou považovány za podřazené extremismu, je třeba mít na paměti také novelizování a úpravy zákona, které probíhaly paralelně k dokumentům, které tyto skutkové podstaty uvádějí. Aby bylo možné srovnat srovnatelné, je vhodné rozdělit dokumenty na ty, které počítají se zněním trestního zákona do roku 2009 a na ty, které pracují s trestním zákoníkem a to především kvůli souladu číslování jednotlivých § a také kvůli posloupnosti jednotlivých hlav ve zvláštní části předpisu. S ohledem na deklarovaný cíl a rozsah práce není možné zohlednit ve srovnání všechny novely předpisu. Autorka by musela mít k dispozici přesné informace o tom, které znění předpisu daná instituce/ autor reflektuje (což většina autorů či institucí vůbec neuvádí). Pro účel práce je dostačující využít rozdělení na znění před účinností nového trestního zákoníku a po účinnosti předpisu.

Vzhledem k tomu, že porovnávané dokumenty jsou pouze čtyři, bude využita jedna tabulka. Nejprve budou srovnány tři dokumenty reflektující znění trestního zákona (Zpráva o problematice extremismu na území ČR v roce 2002, Stanovisko k výkladu skutkových podstat trestných činů páchaných pravicovými extremisty a problémům souvisejícím s jejich dokazováním z roku 2007 a Pokyn obecné povahy č. 1/2008), poté bude vývoj nastíněn pomocí srovnání se čtvrtým dokumentem (Pokyn obecné povahy č. 8/2009), odkazujícím již na trestní zákoník.

Tabulka 1: Reflexe trestního zákona a zákoníku ve vybraných dokumentech státních institucí

Zpráva o problematice extremismu na území ČR v roce 2002	Stanovisko k výkladu skutkových podstat t. č. z roku 2007	Pokyn obecné povahy č. 1/2008 ³⁸	Pokyn obecné povahy č. 8/2009 ³⁹
<i>„Trestné činy s extremistickým podtextem“⁴⁰</i>	<i>„Extremistické trestné činy“</i>	<i>„Trestné činy spáchané z nenávistné pohnutky, spočívající v rasové, národnostní, náboženské a jiné nenávisti“</i>	<i>„Trestné činy spáchané z nenávistné pohnutky, spočívající v rasové, národnostní, náboženské a jiné nenávisti“</i>
Obecné ohrožení ⁴¹			
Násilí proti skupině obyvatel a proti jednotlivci	§ 196, 197a násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci	§ 196 násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci	§ 352 odst. 2 a 3 násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci
Hanobení národa, rasy a přesvědčení	§ 198 hanobení národa, etnické skupiny, rasy a přesvědčení	§ 198 hanobení národa, etnické skupiny, rasy a přesvědčení	§ 355 hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob
Podněcování k národnostní a rasové nenávisti	§ 198a podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod	198a podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod	§ 356 podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod
Výtržnictví	§ 202 výtržnictví		
Genocidium			§ 400 genocidium
Vražda	§ 219 odst. 1, 2 písm. g) vražda	§ 219 odst. 1,2 písm. g) vražda	§ 140 odst. 1 nebo 2, odst. 3 písm. g) vražda
Ublížení na zdraví	§ 221 odst. 1, 2 písm. b), 222 odst. 1, 2 písm. b) ublížení na zdraví	§ 221 odst. 1, 2 písm. b), 222 odst. 1, 2 písm. b) ublížení na zdraví	§ 146 odst. 1, 2 písm. e) ublížení na zdraví
	§ 225 rvačka		
			§ 145 odst. 1, 2 písm. f) těžké ublížení na zdraví
			§ 149 odst. 1, 2 písm. c) mučení a jiné

³⁸ Reflexe trestního zákona.

³⁹ Reflexe trestního zákoníku.

⁴⁰ V tomto řádku vždy uvedena terminologie, kterou používá ta která instituce.

⁴¹ V dokumentu jsou uvedeny trestné činy bez čísla §, nelze tedy srovnat, zda je myšlen § jako celek či pouze jeden odstavec (a tedy vyjádření například kvalifikované skutkové podstaty).

Zpráva o problematice extremismu na území ČR v roce 2002	Stanovisko k výkladu skutkových podstat t. č. z roku 2007	Pokyn obecné povahy č. 1/2008³⁸	Pokyn obecné povahy č. 8/2009³⁹
			nelidské a kruté zacházení
			§ 170 odst. 1, 2 písm. b) zbavení osobní svobody
Omezování osobní svobody			§ 171 odst. 1, 3 písm. b) omezování osobní svobody
			§ 172 odst. 1 nebo 2, odst. 3 písm. b) zavlčení
Vydírání		§ 235 odst. 1,2 písm. f) vydírání	§ 175 odst. 1, 2 písm. f) vydírání
			§ 183 odst. 1, 3 písm. b) porušení tajemství listin a jiných dokumentů uchovávaných v soukromí
Omezování svobody vyznání			
Porušování domovní svobody			
Porušování svobody sdružování a shromažďování	§ 238a porušování svobody sdružování a shromažďování		
Poškození cizí věci	257 odst. 1,2 písm. b) poškození cizí věci	§ 257 odst. 1, 2 písm. b) poškození cizí věci	§ 228 odst. 1 nebo 2, odst. 3 písm. b) poškození cizí věci
	§ 252a legalizace výnosů z trestné činnosti		
			§ 329 odst. 1, 2 písm. b) zneužití pravomoci úřední osoby
			§ 401 odst. 1 písm. e) útok proti lidskosti
			§ 402 apartheid a diskriminace skupiny lidí
Podpora a propagace hnutí směřujících k	§ 260, 261 a 261a podpora a propagace	§ 260, 261 a 261a podpora a propagace	§ 403 založení, podpora a propagace

Zpráva o problematice extremismu na území ČR v roce 2002	Stanovisko k výkladu skutkových podstat t. č. z roku 2007	Pokyn obecné povahy č. 1/2008³⁸	Pokyn obecné povahy č. 8/2009³⁹
potlačení práv a svobod člověka	hnutí směřujících k potlačení práv a svobod člověka	hnutí směřujících k potlačení práv a svobod člověka	hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka
			§ 404 projev sympatií k hnutí směřujícím k potlačení práv a svobod člověka
			§ 405 popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia
Persekuce obyvatelstva			
	§ 118 neoprávněné podnikání		
	§ 148 zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby		
	§ 153, 154 útok na státní orgán		
	§ 155, 156 útok na veřejného činitele		
	§ 163a účast na zločinném spolčení		
			+ některé trestné činy proti vojenské podřízenosti a vojenské cti ⁴²

Reflexe trestního zákona

Dokumenty, které reflektují realitu trestního zákona a které autorka podrobila analýze, jsou celkem tři. Aby bylo možné je mezi sebou následně porovnat, rozdělila autorka všechny zmiňované trestné činy do několika okruhů. V rámci každého oddílu jsou uvedeny § spadající

⁴² § 378 odst. 1, 2 - urážky mezi vojáky;

§ 379 odst. 1, 2 písm. d) - urážky mezi vojáky násilím nebo pohrůzkou násilí;

§ 382 odst. 1, 2 písm. c) - porušování práv a chráněných zájmů vojáků stejné hodnosti;

§ 383 odst. 1, 2 písm. c) - porušování práv a chráněných zájmů vojáků podřízených nebo s nižší hodností.

pod tuto hlavu. Autorka si je vědoma jistého zjednodušení, ale pro účely práce je toto dělení dostačující. Toto dělení se autorka dovoluje použít především proto, že v průběhu času se měnily dílčí názvy trestných činů a přibýly nové, ale samotné názvy a charakter jednotlivých hlav zůstal stejný (mění se až po přijetí nového trestního zákoníku).⁴³ Z celkem 12 hlav trestního zákona vybrala autorka pouze ty, které se dotýkají extremistické kriminality podle § podřazených pod extremismus jednotlivých institucemi.⁴⁴

Hlava II. Trestné činy hospodářské. Trestné činy hospodářské do výčtu extremistických trestných činů řadí pouze stanovisko Odboru bezpečnostní politiky MVČR. Řadí sem konkrétně neoprávněné podnikání a zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby. S ohledem na charakter stanoviska, které monitoruje pravicovou extremistickou scénu, je toto spíše pochopitelné, než u ostatních dokumentů. Ostatní dokumenty vůbec tyto trestné činy neuvádějí.

Hlava III. Trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných. Z trestných činů proti pořádku ve věcech veřejných se ve výčtu objevuje útok na státní orgán, útok na veřejného činitele a účast na zločinném spolčení s tím, že tyto trestné činy pod extremismus řadí pouze stanovisko Odboru bezpečnostní politiky MVČR.

Hlava IV. Trestné činy obecně nebezpečné. Obecné ohrožení jako extremistický trestný čin je uvedeno pouze ve Zprávě o problematice extremismu. Tento trestný čin je přitom možné nalézt ve všech znění trestního zákona, se kterými je zde pracováno.

Hlava V. Trestné činy hrubě narušující občanské soužití. Trestné činy hrubě narušující občanské soužití jsou jednou z nejpočetnějších skupin trestných činů podřazených pod extremismus a to podle všech tří dokumentů, s tím rozdílem, že pouze Zpráva o problematice extremismu sem řadí genocidium, které se ve výčtu extremistických trestných činů objevuje dále pak až ve druhém analyzovaném dokumentu NSZ. Je sem tedy řazeno násilí proti skupině obyvatel a proti jednotlivci, hanobení národa, rasy a přesvědčení a podněcování k národnostní a rasové nenávisti ve všech třech dokumentech. Je zajímavé, že trestný čin výtržnictví se objevuje pouze v dokumentech MVČR, resp. Odboru bezpečnostní politiky.

Hlava VII. Trestné činy proti životu a zdraví. Všechny analyzované dokumenty se shodují na zařazení vraždy a ublížení na zdraví na seznam trestných činů s extremistickým

⁴³ Toto detailnější srovnání autorka provede pouze u dokumentů státních institucí, neboť je důležité pro nastínění vývoje trestního zákona. Toto pak již není třeba znovu představovat u jednotlivých autorů v další kapitole.

⁴⁴ Zde je třeba upozornit, že tyto dokumenty reflektují jiná znění zákona. Od 1. 1. 2002 do 31.12.2009 byl tento trestní předpis novelizován celkem sedmadvacetkrát s tím, že se samozřejmě nejednalo o kompletní úpravy, spíše šlo o dílčí změny. Na tomto místě by proto autorka ráda odkázala na předchozí kapitolu, kde byl právě tento vývoj nastíněn.

podtextem. U těchto trestných činů je zdůrazněna role kvalifikované skutkové podstaty, která obsahuje „rasový motiv“. Stanovisko Odboru bezpečnostní politiky MVČR sem navíc přiřazuje i rvačku, což může být oběť založeno na skutečnosti, že dokument zkoumá pravicové extremisty.

Hlava VIII. Trestné činy proti svobodě a lidské důstojnosti. Vůbec nejširší a zároveň zřejmě nerozporuplnější kategorií trestných činů s extremistickým podtextem jsou trestné činy proti svobodě a lidské důstojnosti. Přístup analyzovaných dokumentů se značně liší. Na rozdíl od Zprávy o problematice extremismu, která do této kategorie řadí omezování osobní svobody, vydírání, omezování svobody vyznání, porušování domovní svobody a porušování svobody sdružování a shromažďování, jsou ostatní dokumenty mnohem stručnější. Odbor bezpečnostní politiky MVČR pracuje pouze s porušováním svobody sdružování a shromažďování, NSZ sem řadí pouze vydírání. Jak Odbor bezpečnostní politiky MVČR, tak NSZ opět zdůrazňují u těchto činů kvalifikovanou skutkovou podstatu, obsahující „rasový motiv“.

Hlava IX. Trestné činy proti majetku. Trestný čin poškozování cizí věci se objevuje ve všech analyzovaných dokumentech jako jeden z trestných činů proti majetku. Zajímavé je, že stanovisko Odboru bezpečnostní politiky MVČR uvádí jako jeden z extremistických činů také legalizaci výnosů z trestné činnosti ve spojitosti s pravicovými extremisty. U prvně zmíněného trestného činu je uváděna v dokumentech kvalifikovaná skutková podstata, obsahující „rasový motiv“. Naopak o legalizaci výnosů z trestné činnosti se s tímto nesetkáme.

Hlava X. Trestné činy proti lidskosti. Obdobně jako v případě omezování osobní svobody nebo v případě obecného ohrožení se trestný čin persekuce obyvatelstva objevuje pouze ve Zprávě o problematice extremismu. Naopak trestný čin Podpora a propagace hnutí směřujících k potlačení práv a svobod člověka nalezneme ve všech analyzovaných dokumentech s tím, že je zde opět zdůrazněn „rasový motiv“ v kvalifikované skutkové podstatě.

Reflexe trestního zákoníku

Se zněním nového trestního zákoníku pracuje z uváděných dokumentů státních institucí pouze Pokyn obecné povahy NSZ č. 8/2009, o trestním řízení. Srovnáme-li ho s předcházejícím dokumentem NSZ, můžeme (i ohledem na krátkou dobu, která oba dokumenty od sebe dělí a na stejný charakter, který mají například co do terminologie), sledovat značné rozdíly a to především co do objevení se úplně nových skutkových podstat.

Lze tedy sledovat vývoj jak v rámci jedné instituce, tak s ohledem na změny s trestním zákoníkem.⁴⁵

Jak je patrné z tabulky (Tabulka č. 1), výčet trestných činů podřazených pod extremistickou kriminalitu se značně rozšířil, a to i díky objevení se nových skutkových podstat v právním pořádku s přijetím trestního zákoníku. S trestním zákoníkem se nově objevuje „rasový motiv“ v některých kvalifikovaných skutkových podstatách některých trestných činů. Tímto lze například dle úsudku autorky vysvětlit nově se objevující trestné činy ve výčtu skutkových podstat v tomto dokumentu (myšlen analyzovaný Pokyn obecné povahy č.8/2009). Jedná se jak o zmíněné vojenské trestné činy, tak například i o trestný čin omezování osobní svobody. Je tedy nutné při posuzování kriminalizace extremistického jednání brát v potaz právní kontext. Nelze jednoznačně usuzovat, že NSZ mění či rozšiřuje počet trestných činů, které považuje za extremistické. Je třeba se podívat i na změnu znění zákona, ve které se právě tyto trestné činy objevují. Za zmínku stojí především nové kvalifikované skutkové podstaty například u trestného činu těžké ublížení na zdraví a dalších. Vývoj trestního zákoníku s ohledem na postih extremistického jednání).

8.3 Kriminalizace extremismu v akademickém prostředí, reflexe právních předpisů

Tato kapitola je rozdělena na dva oddíly s tím, že každý z nich reflektuje jedno časové období, resp. platnost jednoho právního předpisu. V prvním oddíle se bude autorka věnovat autorům, kteří kriminalizují extremismus s ohledem na znění trestního zákona, ve druhém oddíle se pak bude věnovat autorům, reflektujícím znění trestního zákoníku. Vzhledem k tomu, že vývoj jednotlivých oblastí trestního zákona byl nastíněn v předchozí kapitole, nepovažuje autorka s ohledem na deklarovaný cíl práce a na záměr práce provádět detailnější rozbor jednotlivých hlav předpisu znovu. Bude pouze upozorněno na zásadní změny, které tento vývoj provázely.

Pro praktickou analýzu byli vybráni ti autoři (z těch, se kterými autorka pracovala v předchozí kapitole), kteří kriminalizují extremismus nikoliv čistě na základě vládních či dalších oficiálních dokumentů, ale na základě svého úsudku, resp. neodkazují se na žádný oficiální dokument, proto je možné srovnávat jejich přístupy. Ti, kteří přímo citovali oficiální dokumenty, nebudou zmíněni, neboť by nebyli přínosem pro tuto kapitolu z hlediska jejího

⁴⁵ S ohledem na to, že trestní zákon výrazně neměnil charakter jednotlivých hlav (nejzásadnější změna byla nejspíše pouze změna jejich posloupnosti), dovoluje si autorka stručnější srovnání s předchozími závěry na základě tabulky.

cíle. Důležité je také pozorovat změny u publikací těch samých autorů, ale před a po účinnosti nového trestního zákoníku (Chmelík, Kuchta).

Reflexe trestního zákona

Následující tabulka umožňuje srovnání přístupů ke kriminalizaci extremistického jednání v pojetí vybraných autorů s ohledem na reflexi trestního zákona.

Tabulka 2: Reflexe trestního zákona vybranými autory

Chmelík (2001)	Kuchta (2005)	Herczeg (2008)
<i>„Rasově motivovaná trestná činnost/ rasově motivované kriminální jednání“⁴⁶</i>	<i>„Rasově motivovaný extremismus“</i>	<i>„Trestné činy, kde pohnutka spočívající v rasové, národnostní, náboženské a jiné nenávisti“</i>
§ 196 násilí proti skupině obyvatel a jednotlivci	§ 196 a 197a násilí proti skupině obyvatel a jednotlivci	§ 196 odst. 2 násilí proti skupině obyvatel a jednotlivci
§ 198 hanobení národa, etnické skupiny, rasy a přesvědčení	§198 hanobení národa, rasy a přesvědčení	§198 hanobení národa, rasy a přesvědčení
§ 198a podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod	§198a podněcování k národnostní a rasové nenávisti	§198a podněcování k národnostní a rasové nenávisti
§ 202 výtržnictví ⁴⁷	§ 202 výtržnictví	
§ 219 odst. 1, odst. 2 písm. g) vražda	§ 219 vražda	§ 219 vražda
§ 221 odst. 1, odst. 2 písm. b), § 222 odst. 1 odst. 2 písm. b) ublížení na zdraví	§ 221 a § 222 ublížení na zdraví	§ 221 a § 222 ublížení na zdraví
§ 235 odst. 1, odst. 2 písm. f) vydírání	§ 235 vydírání	§ 235 vydírání
§236 omezování svobody vyznání	§ 236 omezování svobody vyznání	
	§238 porušování domovní svobody	
§ 257 odst. 1, odst. 2 písm. b) poškození cizí věci	§ 257 poškození cizí věci	§ 257 poškození cizí věci
§ 260, §261 a §261a podpora a propagace hnutí směřujících k potlačení práv a svobod člověka	§ 260, §261 a §261a podpora a propagace hnutí směřujících k potlačení práv a svobod člověka	§ 260, §261 a §261a podpora a propagace hnutí směřujících k potlačení práv a svobod člověka

⁴⁶ V tomto řádku vždy uvedena terminologie, kterou používá ten který autor.

⁴⁷ Chmelík uvádí výtržnictví pouze ve výčtu „rasově motivovaného kriminálního jednání“, nepovažuje ho však za „rasově motivovanou trestnou činnost“ (srov. Chmelík 2001:59).

Chmelík (2001)	Kuchta (2005)	Herczeg (2008)
§259 genocidium		§259 genocidium

Nad problematickým právním posuzováním extremistických projevů se v roce 2001 zamýšlí **Jan Chmelík**, nicméně pouze z perspektivy beroucí v potaz tzv. rasově motivovanou trestnou činnost a rasově motivované kriminální jednání.⁴⁸ Jak bylo nastíněno v Tabulce č. 2, Chmelík pracuje s těmito dvěma termíny různě. Například trestný čin výtržnictví řadí pouze pod hlavičku rasově motivovaného kriminálního jednání, všechny ostatní trestné činy se objevují ve výčtech pod oběma termíny (srov. Chmelík 2001:59). Není bez zajímavosti, že Chmelík sám neodkazuje na žádný zdroj, ze kterého by během tvorby obou výčtů čerpal.

Pro srovnání byla vybrána další publikace, která byla poprvé vydána před účinností novely trestního zákona v roce 2009 a která byla poté vydána i v dalším vydání po roce 2010. Jedná se o publikaci *Základy kriminologie a trestní politiky* z roku 2005, kde se problematice extremismu věnuje **Josef Kuchta**. Mluví o extremismu jako o jednom z nových jevů v kriminalitě. Podobně jako Chmelík, stejně i Kuchta nejprve mluví pouze v obecné rovině o rasových trestných činech, v další kapitole se věnuje rasově motivovanému extremismu, nicméně z jiného úhlu pohledu než Chmelík. “Činy extrémní povahy” jsou podle Kuchty “*trestné činy rasově motivované a ty, které reagují na jednání popírající osobní, politická nebo jiná práva občanů a podněcují nenávist a nesnášenlivost*” (Kuchta 2005: 491). Na rozdíl od Chmelíka Kuchta nepředpokládá pouze a jediné rasové trestné činy, ale jak je z definice zřejmé, podřazuje pod činy extrémní povahy (tedy extremistické trestné činy) i ty, které se týkají širšího spektra chráněných zájmů. Zde lze opět sledovat jistý posun v terminologii, neboť již i oficiální dokumenty nepracují čistě s pojmem rasová kriminalita, ale používá se extremistická kriminalita a pojmy obdobné. Takto definované trestné činy jsou vymezeny v Tabulce č. 2 výše. Je zajímavé, že Kuchta u některých trestných činů na rozdíl od Chmelíka neuvádí kvalifikované skutkové podstaty a již skutkové podstaty základní (např. § 235) a vůbec do tohoto výčtu neřadí genocidium.

Jiří Herczeg pracuje ve svém výzkumu především s pojmem trestný čin z nenávisti, resp. *hate crime*. Trestné činy z nenávisti definuje jako “*protiprávní jednání, které naplňuje*

⁴⁸ S ohledem na rok, kdy byla publikace vydána je toto pojetí pochopitelné, neboť samo MVČR ve svých dokumentech v této době ještě nepracovalo s pojmem “extremistická kriminalita”, nýbrž právě s pojmem “rasová kriminalita”. Toto pravděpodobně přejali další autoři, především z právní oblasti. Je třeba na tento vývoj terminologie brát ohled.

znaky skutkové podstaty trestného činu a jeho pohnutkou je apriorní nenávist pachatele vyplývající z příslušnosti oběti útoku k určité rase, národnosti, etnické skupině, náboženství, třídě či jiné sociální skupině” (Herczeg 2007:11). Herczeg, přestože nepracuje s pojmem extremistická kriminalita ani kriminalita s extremistickým podtextem a pracuje s „trestnými činy, kde pohnutka spočívající v rasové, národnostní, náboženské a jiné nenávisti je znakem základní či kvalifikované skutkové podstaty“, uvádí většinou stejné trestné činy, jako Chmelík či Kuchta (tamtéž).

Reflexe trestního zákoníku

Pro reflexi trestního zákoníku byly vybrány čtyři přístupy autorů, kteří se všichni problematikou zabývali mezi lety 2012 - 2014.

Tabulka 3: Reflexe trestního zákoníku vybranými autory

Chmelík (2012)	Kuchta (2012)	Výborný (2013)	Holas (2014)
<i>„Rasově motivovaná trestná činnost/ rasově motivované kriminální jednání“⁴⁹</i>	<i>„Rasově motivovaný extremismus“</i>	<i>„Trestné činy extremistického či nenávistného charakteru“</i>	<i>„Skutkové podstaty určené primárně ke stíhání extremistických trestných činů“</i>
§ 352 násilí proti skupině obyvatelů a jednotlivci	§ 352 násilí proti skupině obyvatelů a jednotlivci	§ 352 násilí proti skupině obyvatelů a jednotlivci	
		§353 nebezpečné vyhrožování	
		§354 nebezpečné pronásledování	
§355 hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob	§355 hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob	§355 hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob	
§356 podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo omezování jejich práv a svobod	§356 podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo omezování jejich práv a svobod	§356 podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo omezování jejich práv a svobod	
	§ 358 výtržnictví		
§ 140 odst. 1 nebo 2, odst. 3 písm. g) vražda	§ 140 vražda		
§ 146 odst. 1, 2 písm. e) ublížení na zdraví	§ 146 ublížení na zdraví		
§ 145 odst. 1, 2 písm. f) těžké ublížení na zdraví	§ 145 těžké ublížení na zdraví		

⁴⁹ V tomto řádku je vždy uvedena terminologie, kterou používá ten který autor.

Chmelík (2012)	Kuchta (2012)	Výborný (2013)	Holas (2014)
§ 149 odst. 1, 2 písm. c) mučení a jiné nelidské a kruté zacházení	§ 149 odst. 1, 2 písm. c) mučení a jiné nelidské a kruté zacházení		
§ 170 odst. 1, 2 písm. b) zbavení osobní svobody			
§ 171 odst. 1, 3 písm. b) omezování osobní svobody			
§ 172 odst. 1 nebo 2, odst. 3 písm. b) zavlčení			
§ 175 odst. 1, 2 písm. f) vydírání	§ 175 vydírání		
	§ 176 omezování svobody vyznání		
	§ 179 porušování svobody sdružování a shromažďování		
§ 228 odst. 1 odst. 3 písm. b) poškození cizí věci	§ 228 poškození cizí věci		
§ 352 odst. 2 násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci			
§ 355 hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob			§ 355 hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob
§ 356 podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod			§ 356 podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod
§ 400 genocidium			
§ 401 útok proti lidskosti			
§ 402 apartheid a diskriminace skupiny lidí			
§ 403 založení, podpora a propagace hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka	§ 403 založení, podpora a propagace hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka	§ 403 založení, podpora a propagace hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka	§ 403 založení, podpora a propagace hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka
§ 404 projev sympatií k hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka	§ 404 projev sympatií k hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka	§ 404 projev sympatií k hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka	§ 404 projev sympatií k hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka

Chmelík (2012)	Kuchta (2012)	Výborný (2013)	Holas (2014)
§ 405 popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia	§ 405 popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia	§ 405 popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia	§ 405 popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia
		Trestné činy proti základům České republiky, cizího státu a mezinárodní organizace ⁵⁰	

V roce 2012 vychází zmiňovaná publikace *Extremismus* autorského kolektivu, vedeného **Janem Chmelíkem**. Výčet trestných činů, který Chmelík uvádí je obdobný tomu, který překládá v reakci na novelu trestního zákona Nejvyšší státní zastupitelství v pokynu obecné povahy č. 8/2009, o trestním řízení. Chmelík zde stále pracuje s pojmem „rasově motivovaná trestná činnost“ a uvádí, že pro všechny uváděné trestné činy je společný pouze „rasový motiv“, který je vyjádřen buď v základní, nebo kvalifikované skutkové podstatě (srov. Chmelík 2012:171). Toto pojetí terminologie vychází stále čistě z vydání z roku 2001, které odpovídalo tehdejšímu kontextu pojmání problematiky. Chmelíkovo vymezení je oproti ostatním autorům nejširší.

Pro srovnání byla využita publikace *Základy kriminologie a trestní politiky* pozdějšího vydání z roku 2012 (po novele trestního zákona). Autorem příspěvku je stejně jako v roce 2005 **Josef Kuchta**. Lze shrnout, že nové vydání odborné publikace nepřináší v podstatě žádné zásadní nové poznatky, jak co se týče skutkových podstat, podřazených pod extremismus, tak co definic. Jedinou změnou oproti vydání z roku 2005 před novelou je aktualizace statistických dat, zmiňovaných v textu a samozřejmě změny v souvislosti s novelou, nicméně jedná se pouze o „kosmetické úpravy“, tedy přečíslování paragrafů, drobné změny názvů a čísel hlav. Skutkové podstaty, které uvádí Kuchta, se v podstatě nemění od těch, které uváděl v roce 2005, což je přinejmenším zarážející. Kuchta zachovává dokonce stejnou posloupnost paragrafů a zjednodušuje některé názvy § (Kuchta 2012: 594). Nabízí se

⁵⁰ § 309 Vlastizrada;
§ 310 Rozvracení republiky;
§ 311 Teroristický útok;
§ 312 Teror;
§ 314 Sabotáž;
§ 315 Zneužití zastupování státu a mezinárodní organizace.

otázka, do jaké míry reflektují změnu zákona a do jaké míry tato publikace vůbec může být využita jako relevantní zdroj pro bezpečnostní výzkum?

Kriminalizaci extremismu se věnují také **Miroslav Mareš** a **Štěpán Výborný**. Zmiňují jak přístup z hlediska konceptu extremismu, tak “konkurenční” *hate crime*. Obecně vyčleňují několik kategorií trestných činů extremistického či nenávistného charakteru, jsou opět uvedeny v Tabulce č. 3. Z hlediska militantní demokracie kladou Mareš a Výborný důraz na trestné činy narušující soužití lidí, konkrétně tedy verbální trestné činy a z nich poté pramenící možnost omezení svobody projevu. Dále zdůrazňují omezení sdružovacího a shromažďovacího práva (k tomu blíže předchozí kapitola). V knize rozebírají, obdobně jako další autoři jednotlivé skutkové podstaty trestných činů, odkazují se především na Herczega a jeho knihu *Trestné činy z nenávisti*.

Jedna z nejnovějších publikací, kde můžeme nalézt kapitolu věnovanou právě extremismu je i Kriminologie autorského kolektivu Gřivna a Scheinost z roku 2014. **Jakub Holas** se zde věnuje problematice kriminalizace extremismu. Možnosti postihu vůbec popisuje za pomoci principů militantní demokracie tak, jak je vymezuje Mareš a Výborný v publikaci *Militantní demokracie* z roku 2013. Holas vymezuje “*skutkové podstaty trestního zákoníku určené primárně ke stíhání extremistických trestných činů*”, jedná se pouze o pět § (Holas 2014: 369). Chce pravděpodobně upozornit na “jádro” celého konceptu, na hlavní chráněné zájmy, které mohou být extremistickým jednáním ohroženy.

Extremismus kriminalizují i jiní autoři, například Danics, nicméně vychází čistě z oficiálních dokumentů například Policie ČR (srov. Danics 2002: 70). Proto považuje autorka za bezpředmětné je zde uvádět. Další autoři, kteří se věnují extremismu a byli zmiňováni například v kapitole “konceptualizace extremismu”, se v kriminalizaci tohoto jednání drží nejčastěji definice MVČR, případně tyto trestné činy nejmenují.

9 Diskuze a odpovědi na výzkumné otázky

1. Jak je pojmán a jak se vyvíjel fenomén extremismu v rámci oficiálních dokumentů vybraných státních institucí?

Cílem první výzkumné otázky bylo zodpovědět, jak je fenomén extremismus pojmán v rámci dokumentů vybraných státních institucí a jak se toto pojetí vyvíjelo. V kapitole věnující se této problematice byly analyzovány přístupy k problematice celkem čtyř státních instituce, Ministerstva vnitra, Bezpečnostní informační služby, Nejvyššího státního zastupitelství a Policie ČR a to prostřednictvím jejich dokumentů.

Konceptualizace extremismu v pojetí Ministerstva vnitra ČR, resp. definice extremismu, se kterou je později pracováno, byla poprvé uvedena ve Zprávě o problematice extremismu na území České republiky v roce 2002. Přístup k tomuto fenoménu se však vyvíjel v rámci protiextremistické politiky od devadesátých let, kde právě Ministerstvo vnitra ČR hrálo klíčovou úlohu. S ohledem na otázku terminologie je vhodné zdůraznit, že se měnila nejen definice extremismu, ale také samotná terminologie s ní spojená. Tato instituce například až de facto do roku 2003 pracovala nikoliv s termínem extremistická kriminalita, ale s termínem kriminalita rasová. V pojetí Ministerstva vnitra lze v posledních letech pozorovat trend postupnému otevírání se konceptu *hate crime* s tím, že by do budoucna mohl vhodně doplňovat současný koncept extremismu. Bezpečnostní informační služba se zabývá extremismem jakožto jevem, ohrožujícím demokracii a ústavnost. Na rozdíl například od Ministerstva vnitra extremismus přímo nedefinuje. Přístup, resp. pojmání extremismu ze strany Nejvyššího státního zastupitelství, jakožto představitele veřejné žaloby, je ovlivněn praktickými aspekty činnosti orgánů činných v trestním řízení. Na rozdíl od pojetí předchozích institucí se v rámci NSZ lze setkat s odlišnou terminologií. NSZ vymezuje extremismus přímo pomocí výčtu skutkových podstat trestných činů, které lze podřazovat pod extremismus. Policie ČR, obdobně jako NSZ, přistupuje k extremismu s ohledem na své postavení v rámci trestního řízení. V přístupu Policie ČR se zrcadlí snaha o přesnější a praktičtější uchopení pojmu a především o snazší převedení do teorie do praxe. Vůbec první ucelená definice extremismu, se kterou se později pracuje, pochází z roku 1999 a byla uvedena v Závazném pokynu policejního prezidenta č.70/1999 Sb., kterým se upravuje činnost příslušníků Policie ČR na úseku boje proti extremistické kriminalitě.

2. Jak se měnila a vyvíjela diskuze kolem fenoménu extremismu, jeho terminologické zakotvení a právní aspekty v rámci akademického prostředí?

Druhá výzkumná otázka podrobuje zkoumání akademickou diskuzi kolem fenoménu extremismu. Cílem je nastínit hlavní myšlenky, které formovaly pojetí problematiky konceptualizace fenoménu extremismu. Zde je důležité zmínit, že do diskuze byli zahrnuti autoři nejen z prostředí politologického výzkumu, ale také právní vědci, což umožňuje této práci multidisciplinární záběr.

V rámci akademické diskuze mezi právními vědci v podstatě není mnoho sporných či diskutabilních momentů, co se konceptualizace extremismu týče. Často dochází k vzájemnému přejímání názorů bez dalšího přínosu k diskuzi, což je pravděpodobně způsobeno tím, že problematika extremismu není (alespoň zprvu a s výjimkou M. Mareše) předním zájmem právních vědců. V prostředí politologického výzkumu byla diskuze dynamičtější, nicméně z poměrně striktních mantinelů, nastavených v rámci diskuze v publikaci na Fakultě sociálních studií v roce 1999 nebylo výrazněji vybočeno až donedávna, kdy se rozvířila diskuze kolem konceptu *hate crime*.

Z nastíněné diskuze je zřejmé, že publikace vydané před rokem 2000 jsou jasným zdrojem pro další autory, kteří z nich čerpali a to do takové míry, že některé další publikace odkazují čistě na tyto starší publikace a to bez žádné další invence přispět k diskuzi. Toto autorka zaznamenala především u kapitol v právně zaměřených publikacích (například Chmelík 2001 a 2012). Bohužel se jedná i o kapitoly věnující se dalšímu vývoji. Jak ukazuje diagram (Příloha č. 1), nejodkazovanějšími publikacemi jsou jednoznačně publikace Institutu pro kriminologii a prevenci, dále pak sborník Politický extremismus a radikalismus v ČR a publikace M. Mareše Pravicový extremismus a radikalismus. Další vlnu diskuze a to s ohledem na koncept *hate crime* pak „nastartoval“ Jiří Herczeg v roce 2008, jeho kniha Zločiny z nenávisti je další často odkazovanou publikací.

3. Jak se vyvíjely právní předpisy s ohledem na postih extremisticky motivovaného jednání?

V rámci třetí výzkumné otázky byla hledána odpověď na to, jak se vyvíjely právní předpisy s ohledem na postih extremisticky motivovaného jednání. Na základě provedené analýzy právních předpisů s ohledem na sledování „rasového motivu“ lze konstatovat, že je zde nastaven trend rozšiřování skutkových podstat (včetně kvalifikovaných) směrem k postižení širšího spektra extremistického či pouze diskriminačního jednání. S trestním zákoníkem došlo především k rozšíření některých skutkových podstat o kvalifikovanou skutkovou podstatu s rasovým motivem a zpřísnění některých sankcí pro pachatele u

některých trestných činů. Je zde kladen stále intenzivnější důraz na ochranu menšin. Nutno podotknout, že hlavní roli v této iniciativě hraje sladování českých norem s normami Evropské unie, u čehož svědčí například i aktuálně zvažovaná příprava novely trestního zákoníku, která bude rozšiřovat skutkovou podstatu trestného činu § 355 *hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob*. Současné znění odst. 1 písm. b) bude možná doplněno o další chráněné zájmy, a sice *příslušnost ke třídě, sexuální orientaci a pohlavní identitu jedince* (Česka-justice 2016).

4. Jak se vyvíjela kriminalizace extremismu ve vybraných dokumentech státních institucí?

Čtvrtá výzkumná otázka se zabývá fenoménem extremismu z hlediska jeho kriminalizace ve vybraných dokumentech státních institucí, které byly podrobeny analýze. Pro každou z institucí je typický jiný úhel pojmání problematiky. Ministerstvo vnitra kriminalizuje extremismu přímo v několika svých dokumentech, Nejvyšší státní zastupitelství taktéž. Oproti tomu u Policie ČR a u BIS se s výčty trestných činů, podřazených pod extremismus nesetkáme. Jak bylo zmíněno v samotné kapitole, věnující se této problematice, bylo třeba dokumenty porovnávat s ohledem na jejich reflexi různých znění trestněprávních předpisů (což je aspekt, který rozhodně ne všichni autoři respektují!). Nejprve byly srovnávány dokumenty, reflektující znění trestního zákona. Z Tabulky č. 1 vyplývá, že dokumenty na sebe vzájemně odkazují a navazují, až na několik výjimek se ve většině jmenovaných trestných činů shodují. Za zdůraznění stojí objevující se trestné činy hospodářské. Při srovnání dokumentů MVČR je vidět posun trestního zákona (jiné znění paragrafů apod.). Je s podivem, že v analyzované zprávě o problematice extremismu na území ČR nejsou čísla paragrafů, což neumožňuje detailnější posouzení z hlediska kvalifikovaných skutkových podstat trestných činů. Změny se totiž netýkají pouze nového trestního zákoníku, ale rozdíly je možné vidět právě mezi touto zprávou z roku 2003 a stanoviskem z roku 2007.

Jak je patrné z Tabulky č. 1, jednotlivé instituce často pracují s jinou terminologií pro tu stejnou či obdobnou sumu trestných činů. To, co NSZ nazývá trestné činy spáchané z nenávistné pohnutky, spočívající v rasové, národnostní, náboženské a jiné nenávisti je de facto obdoba toho výčtu, který MVČR nazývá trestné činy s extremistickým podtextem. Na první pohled se může zdát tedy nesoulad mezi institucemi, jedná se ale spíše o nejasně definovanou terminologii. Při porovnání ostatních dokumentů v tabulce s Pokynem obecné povahy č. 8/2009 můžeme pozorovat rozšíření počtu trestaných činů, podřazených pod extremistickou kriminalitu. Zde je třeba mít na paměti, že tyto jsou reflektovány až nyní

proto, že se v právním řádu objevují až po přijetí trestního zákoníku. Lze shrnout, že vývoj kriminalizace extremismus ve vybraných dokumentech státních institucí je poměrně konstantní. Rozšíření skutkových podstat, podřazovaných pod extremismus odpovídá rozšíření, které přišlo spolu s trestním zákoníkem.

5. Jak se vyvíjela kriminalizace extremismu v rámci akademické diskuze?

Jak je zřejmé z Tabulky č. 2, autoři věnující se kriminalizaci extremismu v reflexi trestního zákona v letech 2001 – 2008 se výrazněji neliší co do výčtu konkrétních trestných činů, avšak liší se terminologií. Toto lze přičítat nevyjasněnému terminologickému uchopení pojmu i v rámci státních institucí. Opět je možné si všimnout rozdílu v uvádění či neuvádění kvalifikovaných skutkových podstat obsahující „rasový motiv“. Je vhodné se zaměřit na fakt, jak se vyvíjel paralelně s těmito dokumenty i trestní zákon. Situace je v tomto ohledu obdobná jako u dokumentů státních institucí.

Všichni čtyři autoři, věnující se kriminalizaci extremismu v reflexi trestního zákoníku (Tabulka č. 3) se shodují pouze u tří trestných činů na jejich zařazení do výčtu, jedná se o § 403 založení, podpora a propagace hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka, § 404 projev sympatií k hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka a § 405 popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia. Co se týče terminologie, je zřejmé, že dochází alespoň částečně k jejímu vyjasnění, resp. pokud autor používá například termín *hate crime*, je si vědom implikací, které s sebou termín nese a s těmi také pracuje. Jak bylo upozorněno na začátku kapitoly, pozornost byla také věnována změnám v přístupu těch autorů, kteří se na problematiku zaměřovali před a po účinnosti nového trestního zákoníku. Jedná se o Chmelíka a Kuchtu. Chmelík Kuchta vymezuje rasově motivovaný extremismus stejně, jako v roce 2005.

10 Limity práce

Problematika konceptualizace extremismu, stejně tak kriminalizace tohoto fenoménu je velice široká, proto není možné ji kompletně postihnout v rámci rozsahu diplomové práce. Autorka si je tohoto vědoma a s tímto také konstruovala osnovu práce. Zároveň autorka předkládá návrh dalšího výzkumu, který by na diplomovou práci mohl navazovat a který z časových i technických důvodů nebylo možné realizovat v rámci této práce.

Vzhledem k tomu, že toto téma nebylo doposud obdobným způsobem uchopeno, musela se autorka vypořádat s určitými problémy a zároveň, aby byl výzkum realizovatelný, nastavit poměrně striktní mantinely, v rámci kterých se při výzkumu pohybuje, nicméně tyto mantinely jsou zároveň limity práce. Jedná se jednak metodologii výběru publikací, které jsou podrobeny analýze. Jsou vybrány pouze tištěné zdroje, navíc v určitém časovém intervalu. To limituje případné jiné možné zajímavé myšlenky, které se objevují v článcích, které nevycházejí tištěné (například prostřednictvím Rexter), časové období zase nereflektuje současnou diskuzi.

Odkazy, které tvoří diagram, jsou založeny pouze na faktu, že se ten který autor na dalšího jakkoliv v textu odkazoval, není zde žádné kódování nebo odkaz například na to, v jakém smyslu byl autor citován, zda pozitivně či negativně. Dalším limitem z určitého úhlu pohledu může být i to, že autorka vycházela čistě z českých zdrojů, což se může zdát omezující.

Co se týče limitů v kapitole věnující se kriminalizaci extremismu, můžeme namítat, že autorka nevybrala všechny dokumenty, které by mohly být využity a které by bylo vhodné vzhledem k tématu práce analyzovat. Přestože autorka výběr těchto dokumentů odůvodnila, je si vědoma toho, že závěry by byly spolehlivější, kdyby dokumentů bylo více. Výrazným limitem je také fakt, že během analýzy musela autorka pracovat s problematickým jevem, že během časového intervalu, během kterého postupně vycházely dané práce, se měnilo znění trestního zákona, resp. zákoníku (i když v tomto případě minimálně). Toto autorka řešila tím, že se pokusila o nástin vývoje těchto předpisů s ohledem na „rasový motiv“, objevující se v jednotlivých skutkových podstatách trestných činů, neboť díky němu lze některé trestné činy přímo identifikovat.

S ohledem na tyto uvedené limity práce autorka připojuje následující kapitolu, věnující se jednak obhajobě potřebnosti práce a navrhuje možnosti dalšího výzkumu, který by sám mohl ospravedlnit potřebnost a přínos práce.

11 Další využití závěrů práce a možný navazující výzkum

Závěry práce mohou sloužit jak akademickému prostředí, tak veřejnosti jednak k pochopení problematiky extremismu, k vyvrácení některých, především mediálně šířených nepřesností a tvrzení. Především z hlediska terminologie je oblast extremismu problematická. Autorka se pokusila alespoň o základní nástin vývoje právě i z hlediska terminologie, která se liší především u samotných státních institucí a to jak mezi sebou navzájem, tak v rámci jednotlivých institucí samotných s ohledem na běh času. S tím pak “bojují” samotní autoři odborných publikací (o médiích ani nemluvě), kteří se buď odkazují na jednu instituci a přejímají její terminologii nebo přebírají terminologii od více institucí a vše používají najednou, což způsobuje zmatek.

Práce může sloužit také jako relevantní pilotní studie pro další výzkum jak na poli politologie, tak na poli právním. Autorka si je vědoma skutečnosti, že rozhodně ne všechny přístupy a všechny publikace, věnující se extremismu byly v práci zmíněny, což dává dostatek prostoru dalším výzkumníkům k tomu, aby toto téma dále rozvinuli. Diagram, znázorňující propojení jednotlivých autorů může sloužit jako výchozí koncept k dalšímu rozšíření. Bylo by zajímavé výzkum například více kvantifikovat, resp. zkoumat relevanci jednotlivých publikací pomocí RIV bodů. Další rozměr by práci pak moha dát detailní analýza statistických dat, které jsou k dispozici v rámci jednotlivých státních institucí a které mapují kriminalitu s extremistickým podtextem.

Autorka z důvodu jednotnosti práce nemohla zapojit do analýzy i články, které by možná mohly posunout diskuzi jiným směrem. Jedná se jak o články starší, zabývající se touto problematikou, například od Strmisky, Mareše, ale i novější články, publikovány především v kontextu diskuze kolem konceptu *hate crime*. S ohledem na aktuálnost této diskuze (a aktivitu neziskových organizací, které tento koncept propagují, srov. například InIUSTITIA) by bylo dále zajímavé více se zaměřit na zahraniční zkušenost s protiextremistickou politikou a reálnou možnost aplikace tohoto modelu v našem prostředí. Obdobou analýzy by mohlo ocenit například MVČR v rámci dalšího nastavení bezpečnostní politiky.

Diskuzi ohledně konceptualizace a kriminalizace extremismu by bylo možné zkoumat také pomocí rozhovorů jak s autory některých nejvíce citovaných článků, tak s tvůrci bezpečnostní politiky na vládní úrovni, stejně tak s těmi, kteří iniciovali některé změny zákona, které měly vliv právě na kriminalizaci extremistického jednání. S ohledem na praktickou stránku problematiky by další výzkum mohly doplnit také rozhovory s některými

zástupci orgánu činných v trestním řízení - to jsou právě ti, kteří aplikují celý koncept v praxi. Výsledky dalšího výzkumu by mohly pomoci upravit další nastavení konceptu a mohly by potvrdit či vyvrátit silící kritiku současného konceptu extremismu především ze strany některých zmiňovaných neziskových organizací či autorů jako jednotlivců.

12 Závěr

Problematika konceptualizace i kriminalizace extremismu spolu úzce souvisí. Cílem práce bylo nahlédnout problematiku extremismu v českém prostředí jednak z pohledu politologického a právního, ale také z pohledu státních institucí a akademické sféry. Přístupy k problematice extremismu se liší především s ohledem na časové hledisko. S postupem času se vyvíjelo pojetí extremismu jak v prostředí státních institucí, tak v prostředí akademickém. Lze konstatovat, že všichni aktéři ať již ze strany státu, tak z odborného akademického prostředí se vzájemně ovlivňovali a vzájemně na sebe odkazovali.

Vývoj konceptualizace extremismu neprobíhal konstantně, ovlivňovaly ho jednak významné publikace akademiků, státní dokumenty a především dění (nejen) na politické scéně. S tím, jak se vyvíjelo prostředí a diskuze kolem fenoménu extremismu na různých úrovních, vyvíjela se i trestněprávní úprava extremistického jednání, která v průběhu let rozšířila tzv. “rasový motiv” do vícero skutkových podstat trestných činů, stejně tak zpřísnila sankce u některých trestných činů, podřaditelných pod extremismus. Jedním z důležitých závěrů práce je i konstatování, že právě nereflektování právní úpravy některými autory přispívá ke zmatečnosti diskuze kolem fenoménu extremismu. Kriminalizace extremismu v pojetí státních institucí je ovlivněna především rolí dané instituce v systému, což se odráží nejen ve výčtech trestných činů, podřaditelných pod extremismus, ale také v terminologickém zakotvení jejich přístupu. Přístupy některých autorů k problematice kriminalizace extremismu byly obdobné co do reflexe trestního zákona, s trestním zákoníkem pak přišla změna v tom, že pouze někteří vůbec tento nový předpis reflektovali jinak, že pouhým přechíslováním příslušných §.

Problematickým aspektem problematiky je také nejednoznačně či nejednotně vymezená terminologie, ať již na straně státních institucí, tak na straně některých autorů, kteří se podílejí na utváření akademické diskuze kolem konceptualizace a kriminalizace extremismu. Je možné pozorovat přejímání názorů a závěrů mezi autory, často bez další invence (a někdy i bez řádné citace). Z výzkumu je patrné, že z diskuze, která probíhala od poloviny devadesátých let, těží někteří autoři do současnosti. “Svěží vítr” do problematiky pak vnáší aktuálnější diskuze týkající se především konceptu hate crime. Hlavní problémy, které autorka spatřuje v přístupu velkého množství autorů jak k problematice extremismus jako takového, tak k jeho kriminalizaci spočívá v nedostatečném odborném zázemí, který

zapříčiňuje bagatelizaci, zjednodušování problematiky a to buď z hlediska politologických reálií, nebo z nedostatku znalosti právního ukotvení.

Dostatečně podrobně popsat fenomén extremismu v českém prostředí z hlediska jeho konceptualizace a kriminalizace není v možnostech diplomové práce, přesto autorka věří, že tato práce může být přínosným vhledem do problematiky a vhodným zdrojem informací pro další výzkumníky, kteří se budou chtít této oblasti v budoucnu věnovat.

13 Seznam tabulek

Tabulka 1: Reflexe trestního zákona a zákoníku ve vybraných dokumentech státních institucí	53
Tabulka 2: Reflexe trestního zákona vybranými autory	59
Tabulka 3: Reflexe trestního zákoníku vybranými autory	61

14 Zdroje⁵¹

1. Bezpečnostní informační služba. 2010. *Informace BIS o vývoji na extremistické scéně v 1. čtvrtletí roku 2010*. Praha: Bezpečnostní informační služba. (<http://www.mvcr.cz/soubor/informace-bis-extremismus-1q-2010.aspx>).
2. Bezpečnostní informační služba. 2016. *Demokracie a ústavnost*. Praha: Bezpečnostní informační služba. (<https://www.bis.cz/demokracie-a-ustavnost.html>).
3. Čermák, Vladimír. 1998. „Politický extremismus v kontextu sociálního kontextu“. In: *Politický extremismus a radikalismus v České republice*. Ed. Petr Fiala. Brno: Masarykova univerzita.
4. Černý, Petr. 2005. *Politický extremismus a právo*. Praha: Eurolex Bohemia.
5. Černý, Petr. 2008. *Právní ochrana před extremismem*. Praha: C. H. Beck.
6. Česká justice. 2016. *ČR zavádí trestný čin hanobení životního stylu třídy i podněcování nenávisti k homo, trans a asexuálům*. Česká-justice.cz. (<http://www.ceska-justice.cz/2016/04/cr-zavadi-trestny-cin-hanobeni-zivotniho-stylu-tridy-i-podnecovani-nenavisti-k-homo-trans-a-asexualum/>).
7. Danics, Štefan. 2002. *Extremismus, hrozba demokracie*. Praha: Police History.
8. Danics, Štefan. 2003. *Extremismus*. Praha: TRITON.
9. Disman, Miroslav. 2002. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum.
10. Drulák, Petr. 2008. *Jak zkoumat politiku. Kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. Praha: Portál.
11. *Důvodová zpráva k zákonu č. 537/2004 Sb., kterým se mění zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 119/2002 Sb., o střelných zbraních a střelivu a o změně zákona č. 156/2000 Sb., o ověřování střelných zbraní, střeliva a pyrotechnických předmětů a o změně zákona č. 288/1995 Sb., o střelných zbraních a střelivu (zákon o střelných zbraních), ve znění zákona č. 13/1998 Sb., a zákona č. 368/1992 Sb., o správních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů, (zákon o zbraních), ve znění pozdějších předpisů*. Beck-online.
12. Fiala, Petr a Mareš, Miroslav. 1998. „Česká veřejnost a extremismus politických stran“. In: *Politický extremismus a radikalismus v České republice*. Ed. Petr Fiala. Brno: Masarykova univerzita.

⁵¹ Elektronické zdroje ověřeny ke dni 18. 5. 2016

13. Fiala, Petr. 1998. „Český extremismus a radikalismus z hlediska politologie“. In: *Politický extremismus a radikalismus v České republice*. Ed. Petr Fiala. Brno: Masarykova univerzita.
14. Herczeg, Jiří. 2008. *Trestné činy z nenávisti*. Praha: ASPI, Wolters Kluwer.
15. Holas, Jakub. 2014. „Extremismus“. In: *Kriminologie*. Eds. Tomáš Gřivna a Miroslav Scheinost a Ivana Zoubková. Praha: Wolters Kluwer.
16. Hulán, Petr. 2010. *Nový trestní zákoník (rekodifikace trestního práva)*. eAdvokacie.cz. (<http://www.e-advokacie.cz/cs/clanky/novy-trestni-zakonik-rekodifikace-trestniho-prava>).
17. Chmelík, Jan a kol. 2007. *Trestní právo hmotné*. Praha: Linde Praha, a.s.
18. Chmelík, Jan. 2001. *Extremismus a jeho právní a sociologické aspekty*. Praha: Linde.
19. Chmelík, Jan. 2012. *Extremismus*. Plzeň: Aleš Čeněk.
20. Institut pro kriminologii a sociální prevenci. 1996. *Extremismus mládeže v České republice*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci.
21. Institut pro kriminologii a sociální prevenci. 1999. *Kriminologické a právní aspekty extremismu*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci. (<http://www.ok.cz/iksp/docs/233.pdf>).
22. Kalibová, Klára 2011. „Násilí z nenávisti a média“. *Násilí z nenávisti, rasismus a média. Jak nepsat černobíle o barevném světě*. Ed. Klára Kalibová. Praha: InIUSTITIA. (<http://www.in-ius.cz/dwn/nzn-rasis-media/in-iustitia-publikace-media.pdf>).
23. Kalibová, Klára. 2012. *Stanovisko In IUSTITIA, o.s., k textu doc. JUDr. PhDr. Miroslava Mareše, PhD., Problematika Hate Crime. Zahraniční zkušenosti a možnost aplikace tohoto přístupu v ČR s důrazem na trestné činy z nenávisti proti cizincům*. Praha: InIUSTITIA.
24. Kallab, J. 1935. *Trestní právo hmotné*. Praha: Melantrich.
25. Keller, Jan. 1998. „Extremismus a stigmatizace“. In: *Politický extremismus a radikalismus v České republice*. Ed. Petr Fiala. Brno: Masarykova univerzita.
26. Kuchta, Josef. 1993. *Kriminologie I. část*. Brno: Masarykova univerzita.
27. Kuchta, Josef. 2005. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck.
28. Kuchta, Josef. 2012. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck.
29. Kuklík, Jan. 2009. *Vývoj československého práva 1945-1989*. Praha: Linde.
30. Mareš, Miroslav. 2003. *Pravicový extremismus a radikalismus v ČR*. Brno: Barrister & Principal Centrum strategických studií.

31. Mareš, Miroslav. 2005. *Terorismus v ČR*. Brno: Centrum strategických studií.
32. Mareš, Miroslav. 2011. *Problematika Hate crime. Zahraniční zkušenosti a možnost aplikace tohoto přístupu v ČR s důrazem na trestné činy z nenávisti proti cizincům*. Praha: Ministerstvo vnitra ČR.
33. Mareš, Miroslav. 2013. *Miroslav Mareš / Tomáš Pecina - extremismus v ČR - Debatní klub*. Debatní klub.cz. (<https://www.youtube.com/watch?v=7wc2gzGroUA>).
34. Mareš, Miroslav. 2015. „Znalci na extremismus“: sociální vědy ve službách vnitřní bezpečnosti“? In: *Sociální studia*. Katedra sociologie FSS MU, 2/2015. s. 69–82.
35. Mazel, Michal. 1998. „Oponenti systému“. In: *Politický extremismus a radikalismus v České republice*. Ed. Petr Fiala. Brno: Masarykova univerzita.
36. Ministerstvo obrany ČR. 1999. *Bezpečnostní strategie Česká republiky*. Praha: Ministerstvo obrany České republiky. (<http://www.mocr.army.cz/images/Bilakniha/CSD/002.pdf>).
37. Ministerstvo vnitra ČR. 2001. *Zpráva o problematice extremismu na území České republiky v roce 1999*. Praha: Ministerstvo vnitra ČR.
38. Ministerstvo vnitra ČR. 2003. *Zpráva o problematice extremismu na území České republiky v roce 2002*. Praha: Ministerstvo vnitra ČR.
39. Ministerstvo vnitra ČR. 2010. *Strategie boje proti extremismu v roce 2009*. Praha: Ministerstvo vnitra ČR. (<http://www.mvcr.cz/clanek/extremismus-vyrocní-zpravy-o-extremismu-a-strategie-boje-proti-extremismu.aspx>).
40. Ministerstvo vnitra ČR. 2015. *Zpráva o problematice extremismu na území České republiky v roce 2014*. Praha: Ministerstvo vnitra ČR. (<http://www.mvcr.cz/clanek/extremismus-vyrocní-zpravy-o-extremismu-a-strategie-boje-proti-extremismu.aspx>).
41. Ministerstvo vnitra. 2016. *Čtvrtletní zprávy o extremismu Odboru bezpečnostní politiky MV*. Praha: Ministerstvo vnitra ČR. (<http://www.mvcr.cz/clanek/ctvrtletni-zpravy-o-extremismu-odboru-bezpecnostni-politiky-mv.aspx>).
42. Moulisová, Marcela. 2008. „Rasově motivovaná trestná činnost“. In Zapletal, Josef a kol. Eds. *Aktuální problémy kriminologie*. Praha: Policejní akademie ČR.
43. Nejvyšší státní zastupitelství. 2008. *Pokyn obecné povahy č. 1/2008*. Brno: Nejvyšší státní zastupitelství.
44. Nejvyšší státní zastupitelství. 2009. *Pokyn obecné povahy č. 8/2009, o trestním řízení*. Brno: Nejvyšší státní zastupitelství.

45. Novotný, Oto a Zapletal, Josef a kol. 2001. *Kriminologie*. Praha: ASPI - Wolters Kluwer.
46. Novotný, Oto a Zapletal, Josef a kol. 2004. *Kriminologie*. Praha: ASPI - Wolters Kluwer.
47. Novotný, Oto a Zapletal, Josef a kol. 2008. *Kriminologie*. Praha: ASPI - Wolters Kluwer.
48. Policejní prezidium. 1999. *Závazný pokyn policejního prezidenta č.70/1999 Sb, kterým se upravuje činnost příslušníků Policie ČR na úseku boje proti extremistické kriminalitě*. Praha: Policejní prezidium.
Policie ČR. 2016. Co je extremismus? Policie ČR.
(<http://www.policie.cz/clanek/prevence-informace-o-extremismu-co-je-extremismus.aspx>)
49. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. 1995. *Zpráva vlády o bezpečnostní situaci na území České republiky v roce 1994*. Praha: Poslanecká sněmovna PČR. (http://www.psp.cz/eknih/1993ps/tisky/t1735_01.htm).
50. Romea.cz. 1995. † 13. 5. 1995: Tibor Berki. *Praha/Žďár nad Sázavou*. Romea.cz. (<http://www.romea.cz/cz/zpravodajstvi/domaci/13-5-1995-tibor-berki-2>).
51. Strmiska, Maxmilián. 1998. „Demokracie, extremismus, antisystémová orientace“. In: *Politický extremismus a radikalismus v České republice*. Ed. Petr Fiala. Brno: Masarykova univerzita.
52. Svoboda, Ivo. 2014. *Trestné činy z nenávisti jako projevy politického extremismu*. Akademia policajneho zboru v Bratislave. (<http://www.akademiapz.sk/sites/default/files/OVVP/PTP/2014/3/011%20%20SVOBODA%20Trestn%C3%A9%20%C4%8Diny%20z%20nen%C3%A1visti%20jako%20projevy%20politick%C3%A9ho%20extremismu.pdf>).
53. Ščerba, Filip. 2013. „K některým problémům trestního postihu násilných trestných činů.“ *Kriminalistika* 46, no. 3, 198 – 207.
54. Šimíček, Vojtěch. 1998. „Extremistické politické strany z pohledu práva“. In: *Politický extremismus a radikalismus v České republice*. Ed. Petr Fiala. Brno: Masarykova univerzita.
55. Vantuch, Pavel. 2009. *Nový trestní zákoník*. *Časopis Právní rádce*. 21. 10. 2009. (<http://pravniradce.ihned.cz/c1-38730700-novy-trestni-zakonik-c-40-2009-sb>).
56. Vegrachtová, Barbora. 2013. *Extremismus a společnost*. Plzeň: Aleš Čeněk.

57. Výborný, Štěpán a Mareš, Miroslav. 2013. *Militantní demokracie ve střední Evropě*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
58. Výborný, Štěpán. 2012a. Chmelík, J. a kol. *Extremismus*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. 425 s. Rexter.cz. (<http://www.rexter.cz/chmelik-j-a-kol-extremismus-plzen-vydavatelstvi-a-nakladatelstvi-ales-cenek-2012-425-s/2012/11/11/>).
59. Výborný, Štěpán. 2012b. *Nenávistný internet a právo*. Praha: Wolters Kluwer.
60. Zákon č. 152/1995 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR.
61. Zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách ČR. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR.
62. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR.
63. Zákon č. 537/2004 Sb., kterým se mění zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 119/2002 Sb., o střelných zbraních a střelivu a o změně zákona č. 156/2000 Sb., o ověřování střelných zbraní, střeliva a pyrotechnických předmětů a o změně zákona č. 288/1995 Sb., o střelných zbraních a střelivu (zákon o střelných zbraních), ve znění zákona č. 13/1998 Sb., a zákona č. 368/1992 Sb., o správních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů, (zákon o zbraních), ve znění pozdějších předpisů. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR.
64. Zákon č. 134/2002 Sb., kterým se mění zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR.
65. Zákon č. 306/2009 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR.
66. Zoubková, Ivana a Moulisová Marcela. 2004. *Kriminologie a prevence kriminality*. Praha: Armex Publishing.
67. Zpěvák, Aleš. 2013. *Trestněprávní a kriminologické aspekty kontroly extremismu: Retrospektivní exkurs do problematiky trestných činů*. (http://bezpecnostni-sbory.wbs.cz/clanky/3-2013/trestnepravni_a_kriminologicke_aspekty_kontroly_extremismu_retrospektivni_exkurs_do_problematiky_trestnych_cinu.pdf).

15 Přílohy

Příloha č. 1

